

2.2.1994

Dopis rodinám
papeže
JANA PAVLA II.

1994
Rok rodiny

Drahé rodiny!

1. Rok rodiny, který letos slavíme, mi poskytuje vítanou příležitost zaklepat na dveře Vašich domovů. S velkou láskou bych Vás chtěl pozdravit a pobýt s Vámi. Činím tak tímto dopisem a vycházím ze slov encykliky *Redemptor hominis*, kterou jsem uveřejnil v prvních dnech služby v Petrově úřadu. Tehdy jsem napsal: *člověk je cestou církve*.¹

Těmito slovy jsem měl na mysli především četné cesty, po nichž se člověk ubírá, a zároveň jsem chtěl zdůraznit, jak živě a hluboce církev touží jít s člověkem bok po boku při jeho pozemské pouti. Církev přijímá účast na radosti a naději, smutku a úzkosti² každodenní pouti člověka a je hluboce přesvědčena, že ji na tyto cesty přivedl sám Kristus: to On svěřil člověka církvi, svěřil ho církvi jako „cestu“ jejího poslání a služby.

Rodina - cesta církve

2. Ze všech těchto mnohých cest je *rodina první a nejdůležitější cestou*: je to cesta běžná, přesto že si zachovává svou zvláštnost, jedinečnost a neopakovatelnost, jako je neopakovatelný každý člověk; je to cesta, od níž se lidská bytost nemůže odloučit. Normálně totiž přichází na svět uprostřed rodiny, a tak je možné říci, že jí vděčí za samu skutečnost, že je člověkem. Když rodina chybí, vytváří se v člověku vstupujícím do světa znepokojivý a bolestný nedostatek, který ho potom tíží po celý život. Církev je láskyplnou a pohotovou péčí nablízku těm, kdo prožívají podobné situace, protože si dobře uvědomuje zásadní úlohu, k níž je rodina povolána. Ví také, že *člověk obvykle odchází z rodiny, aby realizoval své životní povolání zase v novém rodinném kruhu*. Dokonce, i když se rozhodne zůstat sám, lze říci, že rodina zůstává obzorem jeho existence jako základní společenství, v němž tkví kořeny veškerých jeho společenských vztahů, od těch nejbližších a nejbezprostřednějších až po ty nejuvzdálenější. Nemluvíme snad o „lidské rodině“ v souvislosti se všemi lidmi, kteří na světě žijí?

Rodina má svůj původ v téže lásce, jíž Stvořitel objímá stvořený svět, jak bylo vyjádřeno „na počátku“, v knize Geneze (1,1). Nejvyšší měrou to potvrzuje Ježíš v evangeliu: „Neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna.“ (Jan 3,16) Jednorozený Syn, stejné podstaty s Otcem, „*Bůh z Boha a Světlo ze Světla*“, *vstoupil do lidských dějin skrze rodinu*: „Svým vtělením se jistým způsobem spojil s každým člověkem sám Syn Boží. Lidskýma rukama pracoval... lidským srdcem miloval. Narozen z Marie Panny, stal se vpravdě jedním z nás, ve všem nám podobný vyjma hříchu.“³ Jestliže tedy Kristus „plně odhaluje člověka člověku samému“,⁴ začíná jej odhalovat v rodině, v níž se rozhodl narodit se a vyrůst. Víme, že Vykupitel strávil velkou část svého života skryt v Nazaretu, „poslouchal“ (Lk 2,51) jako „Syn člověka“ Marii, svou matku, a Josefa, tesaře. Neení snad tato jeho synovská „poslušnost“ prvním projevem poslušnosti Otci „až k smrti“ (Flp 2,8), skrze níž vykoupil svět?

Božské tajemství vtělení Slova má tedy těsnou souvislost s lidskou rodinou. Nejen s tou jednou, nazaretskou, ale určitým způsobem s každou rodinou, v analogii se slovy 2. vatikánského koncilu o Božím Synu, který se ve vtělení „jistým způsobem spojil s každým člověkem.“⁵ Církev následováním Krista, který „přišel“ na svět proto, „aby sloužil“ (Mt 20,28), považuje službu rodině za jeden ze svých zásadních úkolů. V tomto smyslu tvoří člověk i rodina „cestu církve“.

Rok rodiny

3. Právě z těchto důvodů *církev radostně vítá iniciativu Organizace spojených národů vyhlásit rok 1994 Mezinárodním rokem rodiny*. Touto iniciativou vyjadřuje, jak zásadní význam přikládají otázce rodiny státy, které jsou členské státy OSN. Církev se jí touží účastnit proto, že sama byla Kristem vyslána ke

¹ Srov. Encyklika *Redemptor hominis* (4.března 1979), 14: AAS 71 (1979), 284-285.

² Srov. 2.EKUMENICKÝ Vatikánský koncil. Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 1.

³ *Tamtéž*, 22.

⁴ *Tamtéž*.

⁵ *Tamtéž*.

„všem národům“ (Mt 28,19). Konečně není to poprvé, kdy církev přejímá nějakou mezinárodní iniciativu OSN. Stačí si připomenout například Mezinárodní rok mládeže, v roce 1985. I to je jeden ze způsobů, jímž se církev zviditelňuje ve světě a jímž uskutečňuje úmysl drahý papeži Janu XXII., který byl také inspirací koncilní konstituci *Gaudium et spes*.

Oslavou svátku Svaté rodiny v roce 1993 zahájilo celé společenství církve „Rok rodiny“ jako jednu z významných etap na cestě příprav na velké jubileum roku 2000, jímž bude zakončeno druhé a započne se třetí tisíciletí od narození Ježíše Krista. Tento rok by měl směřovat naše myšlenky a srdce k Nazaretu, kde byl 26. prosince oficiálně zahájen slavnou eucharistickou slavností, jíž předsedal papežský legát.

V průběhu tohoto roku je důležité nově odhalit *svědectví lásky a horlivé péče církve vůči rodině*: lásku a péči, které jí projevovala od samého počátku křesťanství, kdy byla rodina nikoli bez významu označována jako „domácí církev“. V naší době se často vracíme k výrazu „domácí církev“, který si osvojil Koncil⁶ a toužíme po tom, aby jeho obsah nikdy nepřestal být živý a aktuální. Tuto touhu neumenšuje ani vědomí změněných podmínek, v nichž rodiny v dnešním světě žijí. Právě proto má větší význam než kdykoli dříve titul, jenž Koncil zvolil v pastorální konstituci *Gaudium et spes* pro úkoly církve v současné situaci: „*Nutnost péče o důstojnost manželství a rodiny.*“⁷ Dalším důležitým výchozím bodem po Koncilu je apoštolská exhortace *Familiaris consortio* z roku 1981. Tento text se zabývá rozsáhlou a komplexní zkušeností s rodinou, která přes rozmanitost národů a zemí zůstává stále a všude „cestou církve“. V určitém smyslu se jí stává ještě více právě tam, kde rodina trpí vnitřními krizemi nebo je vystavována škodlivým kulturním, sociálním a ekonomickým vlivům, které ohrožují její vnitřní soudržnost, pokud přímo nebrání jejímu vytvoření.

Modlitba

4. Tímto dopisem bych se chtěl obrátit na rodinu, nikoli však na rodinu „v abstraktním slova smyslu“, ale na každou konkrétní rodinu v kterékoli části země, žijící v kterékoli zeměpisné délce a šířce, v nejrozmanitějších kulturních a dějinných souvislostech. Lásku, kterou Bůh "tak miloval svět" (Jan 3,16), lásku, kterou Kristus „projevil až do krajnosti“ všem lidem a každému člověku zvlášť (Jan 13,1), umožňuje, abychom se tímto poselstvím obrátili na každou rodinu, základní "buňku" velké a univerzální lidské „rodiny“. Otec, Stvořitel vesmíru, a vtělené Slovo, Vykupitel lidstva, tvoří zdroj této univerzální otevřenosti lidem, jako bratřím a sestrám a povzbuzují nás k tomu, abychom je všechny objali v modlitbě, která začíná překrásnými slovy: „*Otče náš*“.

Modlitba umožňuje, aby Syn Boží přebýval mezi námi: „Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich.“ (Mt 18,20) Tento *List rodinám* chce být především prosbou na Krista, aby zůstával v každé lidské rodině, pozváním, aby prostřednictvím malé rodiny rodičů a dětí přebýval ve velké rodině národů, abychom s ním mohli všichni říkat v pravdě: „*Otče náš*“! Modlitba se musí nutně stát převládajícím prvkem roku rodiny v církvi: modlitba rodiny, modlitba za rodinu, modlitba s rodinou.

Není bez významu, že právě v *modlitbě a prostřednictvím modlitby člověk odhaluje nesmírně prostým a zároveň hlubokým způsobem svou vlastní subjektivitu, která je pro něj příznačná*: lidské „já“ v modlitbě snáze vnímá hloubku toho, že je osoba. *Totéž platí i o rodině*, která není jen základní stavební „buňkou“ společnosti, ale vlastní také svou jedinečnou subjektivitu. A ta nachází své první a základní potvrzení a zpevnění, když se členové rodiny scházejí, aby společně volali: „*Otče náš*“. Modlitba posiluje duchovní stálost a soudržnost rodiny a přispívá k tomu, aby byla součástí Boží „pevnosti“. Když celebrant uděluje slavností „požehnání novomanželům“ při svatebním obřadu, vzývá Pána těmito slovy: „*Vylíj na ně (novomanžele) milost Ducha svatého, aby mocí tvé lásky, kterou jsi vlil do jejich srdcí, věrně vytrvali v manželské smlouvě.*“⁸ Právě z tohoto „*vylití Ducha svatého*“ tryská vnitřní síla rodin a zároveň i moc, která je schopna sjednotit je v lásce a v pravdě.

Láska a péče prokazovaná všem rodinám

⁶ Srov. Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 11.

⁷ Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, II.část, 1.kap.

⁸ *Rituale Romanum, Ordo celebrandi matrimonium*, n.74. editio typica altera, 1991, s. 26.

5. Kéž by se Rok rodiny stal společnou a ustavičnou modlitbou jednotlivých „domácích církví“ a celého Božího lidu! Kéž by tato modlitba zasáhla i rodiny, které jsou v obtížné situaci nebo v nebezpečí, rodiny, které ztratily důvěru nebo jsou rozdělené a ty, které se nacházejí v podmínkách nazývaných apoštolskou exhortací *Familiaris consortio* jako „neregulární“.⁹ *Kéž by všechny cítily objetí lásky a péče svých bratří a sester!*

Kéž by modlitba v Roce rodiny byla především povzbuzujícím svědectvím rodin, které v rodinném společenství uskutečňují své povolání na poli lidském a křesťanském. Kolik takových rodin je v každé zemi, diecézi a farnosti! Můžeme je odůvodněně považovat za „pravidlo“, přestože nespouštíme ze zřetele nemálo „neregulérních situací“. A zkušenost ukazuje, jak důležitou úlohu hraje rodina důsledně dodržující morální normy pro člověka, jenž se v ní rodí a formuje, aby se mohl bez nejistot vydat po cestě dobra, kterou *má přece vepsanou v srdci*. V naší době se bohužel zdá, že se na rozpad rodin zaměřuje řada programů podporovaných velice mocnými prostředky. Někdy se dokonce zdá, že je tu rozhodně snaha určitým situacím připisovat okouzlující vnější zdání, a tím je představovat jako „regulární“ a přitažlivé, i když jsou ve skutečnosti „neregulární“. Protirečí totiž „pravdě a lásce“, které mají inspirovat a vést vzájemný vztah mezi muži a ženami, a proto způsobují v rodinách napětí a rozdělení a mají vážné následky obzvláště na dětech. Morální vědomí je zatemňováno, to, co je pravdivé, dobré a krásné, je deformováno a svoboda je nahrazována pravým skutečným otroctvím. Jak aktuálně a povzbudivě k nám v této souvislosti zaznívají slova apoštola Pavla o svobodě, ke které nás osvobodil Kristus, a o otroctví způsobeném hříchem (srov. Gal 5,1)!

Uvědomujeme si proto, jak je pro církev Rok rodiny žádoucí a dokonce nutný; jak nepostradatelné je *svědectví všech rodin* žijících každodenně své povolání; jak naléhavá je *velká modlitba rodin*, která by rostla a šířila se po celém světě a vyjadřovala by díkyvdání za lásku v pravdě, za „vylití milosti Ducha svatého“¹⁰, za Kristovu přítomnost uprostřed rodičů a dětí: Krista Vykupitele a Snoubence, který „nás miloval až do krajnosti“ (srov. Jan 13,1). Jsme vnitřně přesvědčeni, že *tato láska je největší ze všeho* (srov. 1 Kor 13,13) a věříme, že dokáže vítězně překonat všechno, co není láska.

Ať se v tomto roce bez ustání pozvedá modlitba církve, modlitba rodin, „domácích církví“! Ať dolehne nejprve k Bohu a potom i k lidem, aby neupadli do pochybností, a kdo kolísají z lidské křehkosti, aby nepodlehli pokušitelskému kouzlu jen zdánlivých dober, jako jsou ta, která nám podsouvá každé pokušení.

V galilejské Káně, kam byl Ježíš pozván na svatební hostinu, jeho Matka, která tam byla také, se obrátila ke služebníkům se slovy: „Udělejte všechno, co vám řekne.“ (Jan 2,5) Táž slova říká Maria i nám, když jsme vstoupili do Roku rodiny. Slova, která nám v tomto jedinečném dějinném okamžiku říká Kristus, představují mocnou výzvu k velké modlitbě s rodinami a za rodiny. Panenská Matka nás vybízí, abychom se v této modlitbě spojili se smýšlením Syna, který miluje každou jednotlivou rodinu. Tuto lásku vyjádřil na počátku svého vykupitelského poslání právě svou posvěcující přítomností v galilejské Káně, přítomností, která trvá dodnes.

Modleme se za rodiny celého světa. Skrze Krista, s ním a v něm se modleme k Otci, „od něhož mají původ všechny rody na nebi i na zemi.“ (Ef 3,15)

I.

CIVILIZACE LÁSKY

„Jako muže a ženu je stvořil“

6. Ohromný a tolik rozmanitý vesmír i svět všech živých bytostí *je vepsán do Božího otcovství jako do*

⁹ Srov. Apoštolská exhortace *Familiaris consortio* (22.listopadu 1981), 79-84: AAS 74 (1982), 182-186.

¹⁰ Srov. *Rituale Romanum, Ordo celebrandi matrimonium*, č. 74, cit. vydání, s. 26.

svého pramene (srov. Ef 3,14-16). Je do něj vepsán, samozřejmě na základě analogie, díky níž můžeme už na začátku knihy Geneze rozeznávat skutečnost otcovství a mateřství, a tím také skutečnost lidské rodiny. Klíč k jejímu výkladu spočívá v principu „obrazu“ a „podobnosti“ Bohu, které biblický text silně zdůrazňuje (Gn 1,26). Bůh tvoří mocí svého slova: „Bud!“ (např. Gn 1,3). Významné je, že toto Boží slovo je v případě stvoření člověka doplněné následujícími slovy: „*Učiňme člověka, aby byl naším obrazem podle naší podoby.*“ (Gn 1,26) Před stvořením člověka se Stvořitel jakoby noří do sebe, aby hledal pro něj vzor a inspiraci v tajemství svého Bytí, které se už tady určitým způsobem projevuje jako božské „My“. V tomto tajemství má skrze stvoření původ lidská bytost: „*Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil.*“ (Gn 1,27)

Bůh žehná novým bytostem a říká jim: „*Plodte a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji...*“ (Gn 1,28)

Knihy Geneze používá výrazy uvedené už dříve v souvislosti se stvořením ostatních živých bytostí: „*množte se*“, které jsou však míněny jasně analogicky. Není snad ve světle celého kontextu právě toto analogií plození a otcovství a mateřství? Kromě člověka nebyl nikdo z živých stvořen „k obrazu a podobě Boží“. Přestože je lidské otcovství a mateřství *biologicky podobné* rodičovství jiných bytostí v přírodě, obsahuje podstatným a výlučným způsobem „*podobnost*“ Bohu, která je základem rodiny ve smyslu společenství lidského života, společenství osob spojených láskou (*communio personarum*).

Ve světle Nového zákona lze vytyčit, že *původní vzor rodiny je nutno hledat v samotném Bohu, v trojičném tajemství jeho života*. Božské „My“ je věčným vzorem lidského „my“, především onoho „my“, které je utvářeno mužem a ženou stvořených k Božímu obrazu a k Boží podobě. Slova knihy Geneze obsahují pravdu o člověku, které odpovídá sama lidská zkušenost. Člověk byl „od počátku“ stvořen jako muž a žena: život lidského kolektivu - malých společenství i celé společnosti - v sobě nese znamení této původní duality. Z ní pramení „mužství“ a „ženství“ jednotlivých osob, z ní čerpá každé společenství své charakteristické bohatství ve vzájemném doplňování se. Zdá se, že právě na to poukazuje úryvek z knihy Geneze: „*Jako muže a ženu je stvořil.*“ (Gn 1,27) Je to také první potvrzení stejné důstojnosti muže a ženy: oba jsou osobami stejným způsobem. Ustavení muže a ženy, se specifickou důstojností, která z něj vyplývá, definuje již „d počátku“ charakteristické rysy dobra, společného lidstvu ve všech dimenzích a oblastech života. Díky přispění, kterým oba, muž i žena, k tomuto společnému dobru napomáhají, nacházíme rysy společenství a vzájemného doplňování se u samotných kořenů lidského soužití.

Manželská smlouva

7. Rodina byla odjakživa považována za první a základní výraz *společenské povahy* člověka. Tento pohled se v jádru své podstaty nezměnil ani dnes. V našich dnech je však kladen větší důraz na úlohu, kterou má v rodině - v tomto nejmenším a nejzákladnějším lidském společenství - osobní přínos muže a ženy. Rodina je ve skutečnosti společenství osob, pro něž samotný způsob bytí a společného života je společenstvím: *communio personarum*. Aniž bychom se dotkli absolutní transcendence Stvořitele vzhledem ke tvoru, objevujeme také zde exemplární odkaz na božské „My“. *Jen osoby jsou schopné existence „ve společenství“*. Rodina vychází ze společenství manželů, které 2.vatikánský koncil označuje za „smlouvu“, *již se muž a žena „vzájemně sobě dávají a přijímají“*.¹¹

Knihy Geneze nám otevírá tuto pravdu, když v souvislosti s ustavením rodiny prostřednictvím manželství říká, že: „*Proto muž opustí otce i matku a přidrží se své ženy a budou jeden člověk.*“ (Gn 2,24) Kristus opakuje táž slova v evangeliu při sporu s farizeji a dodává: „*Už tedy nejsou dva, ale jeden. Co tedy Bůh spojil, člověk nerozlučuj!*“ (Mt 19,6) Znovu odhaluje normativní obsah faktu, který existuje „od počátku“ (Mt 19,8) a nepřestává si daný obsah zachovávat. Jestliže ho Učitel potvrzuje „nyní“, činí tak proto, aby na prahu Nové smlouvy jasně a neodvolatelně vyjádřil *nerozlučitelný charakter* manželství, jako *základ společného dobra pro rodinu*.

Když spolu s apoštolem klekáme před Otcem, od něhož pochází každé otcovství a mateřství (srov. Ef 3,14-15), uvědomujeme si, že rodičovstvím se rodina, již založená na smlouvě manželů, uskutečňuje „v plnějším a specifičtějším smyslu“.¹² *Mateřství nutně předpokládá otcovství* a naopak *otcovství nutně*

¹¹ Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 48.

¹² Apoštolská exhortace *Familiaris consortio* (22.listopadu 1981), 69: AAS 74 (1982), 165.

předpokládá mateřství: je plodem duality, jíž Stvořitel „od počátku“ obdařil lidskou bytost.

Zmínil jsem se o dvou pojmech, které si jsou blízké, ale nejsou totožné: o pojmu „společenství“ ve významu „comunione – sdílení“ a o „společenství“ ve významu „comunità – společnost“. „*Společenství (comunione)*“ se týká osobního vztahu mezi „já“ a „ty“, zatímco „*společenství (comunità)*“ toto schéma přesahuje směrem ke „společnosti (società)“, směrem k pojmu „my“. Rodina, společenství osob, je proto první lidskou „společností (società)“. Vzniká při každém uzavření manželské smlouvy, otevírající manžele trvalému společenství (comunione) lásky a života a která se plně a specifickým způsobem dovršuje plozením dětí: ze „společenství (comunione)“ manželů ve sdílení vzniká rodinné „společenství (comunità)“. „Společenství (comunità)“ rodiny je zcela prosycena tím, co tvoří pravou podstatu „společenství (comunione)“. Jaké „*společenství (comunione)*“ lze na lidské úrovni porovnat s tím, které vzniká *mezi matkou a dítětem*, které matka nejdříve nosí pod srdcem, a pak je přivede na svět?

V takto vytvořené rodině se projevuje nová jednota, v níž se mezi rodiči plně uskutečňuje vztah „společenství (comunione)“. Ze zkušenosti víme, že toto naplnění představuje také určitý úkol a určitou výzvu. Na úkolu se manželé podílejí plněním na počátku uzavřené smlouvy. *Děti*, které zplodili, *by měly* - a v tom pozůstává ta výzva - *tuto smlouvu upevnit* tím, že obohacují a prohlubují manželské společenství (comunione) otce a matky. Když se tak neděje, je třeba položit si otázku, zda egoismus, který se z lidské náchylnosti ke zlu skrývá i v lásce muže a ženy, není silnější než ona láska. Je potřebné, aby si manželé toto dobře uvědomili. Je nutné, aby od samého počátku žili se srdcem i myšlenkami obrácenými k Bohu, „od něhož mají původ všechny rody na nebi i na zemi“, *aby jejich otcovství a mateřství z tohoto pramene čerpala sílu k neustálému obnovování se v lásce*.

Samo otcovství a mateřství představují mimořádné potvrzení lásky a umožňují odhalit její původní rozsah a hloubku. To se však neděje automaticky. Je to spíš úkol, který byl svěřen oběma: manželovi i manželce. Otcovství a mateřství jsou v jejich životě natolik vznešenou „novinkou“ a bohatstvím, že k nim mohou přistupovat jen „na kolenou“.

Zkušenost nás učí, že lidská láska, která je svou povahou orientována k otcovství a mateřství, je někdy postihována hlubokou *krizí*, a ocitá se tak ve vážném ohrožení. V takových případech bude vhodné uvážit, zda se neobrátit na služby poskytované manželskými a rodinnými poradnami, v nichž lze kromě jiného využít pomoci patřičně vyškolených psychologů a psychoterapeutů. Nesmíme však zapomínat, že stále platí apoštolova slova: „Proto klekám na kolena před Otcem, od něhož mají původ všechny rody na nebi i na zemi.“ Manželství - manželství jako svátost - je smlouva osob uzavřená v lásce. *A lásku může prohlubovat a chránit jedině Láska*, ta Láska, která je nám „vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán.“ (Řím 5,5) Neměla by se modlitba v Roce rodiny soustředit na osudově důležitý a rozhodující bod, v němž manželská láska přechází k plození, a tedy k otcovství a k mateřství? Není právě tehdy nevyhnutné „vylití milosti Ducha svatého“, o které prosíme při liturgii udělování svátosti manželství?

Apoštol kleká před Otcem a prosí ho, „at'... dá to, že... mocně *zesílí skrze jeho Ducha vnitřní člověk*.“ (Ef 3,16) Tato „síla vnitřního člověka“ je v rodinném životě nezbytná, zvláště v jeho kritických okamžicích, kdy je láska, vyjádřená v liturgickém obřadu manželského souhlasu slovy: „Slibuji, že ti zachovám... věrnost... až do smrti,“ volána k překonání těžké zkoušky.

Jednota obou

8. Tato slova mohou vyslovit jen „osoby“; jen ony mohou žít „ve společenství (comunione)“ na základě oboustranné volby, jež je, nebo by měla být, vědomá a svobodná. Kniha Geneze, zároveň se slovy o muži, který opustí otce i matku, aby se připojil ke své ženě (srov. Gn 2,24), zdůrazňuje *vědomou a svobodnou volbu*, ze které se rodí manželství a která činí manžela synem a manželku dcerou. Jak bychom mohli tuto vzájemnou volbu správně chápat, kdybychom neměli na zřeteli celou pravdu o osobě, tj. o bytosti rozumné a svobodné? 2.vatikánský koncil hovoří o podobnosti s Bohem a používá nebývale mocných výrazů. Nepojednává jen o Božím obrazu a Boží podobě, které jsou vlastní každé lidské bytosti již její podstatou, ale také a především o „jakési podobnosti mezi jednotou božských osob a jednotou Božích dětí

v pravdě a v lásce.“¹³

Tato obzvláště bohatá a výstižná formulace především potvrzuje to, co je rozhodující pro vnitřní identitu každého muže a každé ženy. Tato identita spočívá ve *schopnosti žít v pravdě a v lásce*, a dokonce v něčem ještě větším: v potřebě pravdy a lásky jako základního rozměru osobního života. Touto potřebou pravdy a lásky se člověk otevírá Bohu i tvorům: otevírá se ostatním lidem, životu „ve společenství (comunione)“, zejména manželství a rodině. Slovy Koncilu je „společenství (comunione)“ osob v určitém smyslu odvozeno od tajemství trinitárního „My“, a k tomuto tajemství je tedy vztaženo také „společenství (comunione) manželů“. Rodina, na jejímž počátku stojí láska muže a ženy, vyrůstá z kořenů Božího tajemství. To odpovídá nejnějnější podstatě muže a ženy, jejich vrozené a pravé lidské důstojnosti.

Muž a žena se k sobě v manželství připojují tak pevně, že se podle slov knihy Geneze stávají „jedním člověkem“ (Gn 2,24). Přestože se oba lidské subjekty - svou fyzickou konstitucí muž a žena - od sebe tělesně liší, *mají stejnou účast na schopnosti žít „v pravdě a v lásce“*. Tato schopnost, charakteristická pro lidskou bytost jakožto osobu, má zároveň duchovní a tělesný rozměr. Muži a ženě je dáno vytvářet v manželství „společenství (comunione) osob“ také prostřednictvím těla. Když se mocí manželského svazku připojují jeden k druhému tak, že se stávají „jedním člověkem“, musí se jejich *sjednocení* uskutečňovat „v pravdě a v lásce“, a odhalovat tak zralost, která je vlastní osobám stvořeným k Božímu obrazu a k Boží podobě.

Vznikající rodina získává svou vnitřní pevnost z manželského svazku, který Kristus povýšil na svátost. Čerpá svou společenskou povahu, či spíše charakteristické rysy „společenství (comunione)“, ze základního společenství manželů, které pokračuje v dětech. „*Iste ochotni zodpovědně a s láskou přijmout děti, které vám Bůh bude chtít dát, a vychovávat je...?*“ - tak se ptá kněz při svatebním obřadu.¹⁴ Odpověď snoubenců odpovídá vnitřní pravdě lásky, která je spojuje. Jejich jednota však nezpůsobuje, že by se uzavřeli do sebe, ale otevírá je novému životu, nové osobě. Jako rodiče budou schopni darovat život bytosti sobě podobné, nejen „tělu ze svého těla a kosti ze svých kostí“ (srov. Gn 2,23), ale Božímu obrazu a Boží podobě, to znamená osobě.

Otázkou: „Jste ochotni?“ církev připomíná novomanželům, že stojí před *Boží stvořitelkou mocí*. Jsou povoláni k tomu, aby se stali rodiči, tj. aby spolupracovali se Stvořitelem na rozdávání života. Spolupracovat s Bohem při povolávání nových lidských bytostí k životu znamená přispívat k předávání Božího obrazu a podobnosti Bohu, jejichž nositelem je každý, kdo je „zrozený z ženy“.

Rodokmen osoby

9. Společenstvím osob, které se naplňuje v manželství, dávají muž a žena vzniknout rodině. S rodinou je spjat rodokmen každého člověka: *rodokmen osoby*. Lidské otcovství a mateřství má své kořeny v biologii a zároveň ji přesahuje. Apoštol „kleká na kolena před Otcem, od něhož mají původ všechny rody (otcovství i mateřství) na nebi i na zemi“, a v určitém smyslu před nás klade celý svět živých bytostí, bytostmi duchovními na nebesích počínaje a tělesnými na zemi konče. Každé zrození má svůj původní vzor v Otcovství Boha. Přesto v případě člověka tento „kosmický“ rozměr Boží podoby nestačí na to, aby podal odpovídající definici vztahu otcovství a mateřství. Když se z manželského svazku dvou lidí narodí nový člověk, přináší si na svět jedinečný Boží obraz a jedinečnou Boží podobu: *do biologických zákonů plození je vepsán rodokmen osoby*.

Tvrzením, že manželé jsou jako rodiče spolupracovníky Boha Stvořitele při početí a plození nové lidské bytosti,¹⁵ nemáme na mysli jen biologické zákony. Chceme spíše zdůraznit, že *v lidském otcovství a mateřství je přítomen sám Bůh*, a to způsobem odlišným od všeho ostatního „pozemského“ plození. Jen od Boha totiž může pocházet onen „obraz a podoba“, které náleží lidské bytosti, a byly jí dány při stvoření. Plození je pokračováním stvoření.¹⁶

Rodiče tedy jak při početí, tak při narození nového člověka stojí před „velkým tajemstvím“ (Ef 5,32). I

¹³ Pastoralní konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 24.

¹⁴ *Rituale Romanum, Ordo celebrandi matrimonium*, č. 60, cit. vydání, s. 17.

¹⁵ Srov. Apoštolská exhortace *Familiaris consortio* (22. listopadu 1981), 28: AAS 74 (1982), 114.

¹⁶ Srov. PIUS XII. *Humani generis* (12. srpna 1950): AAS 42 (1950), 574.

nová lidská bytost je, stejně jako rodiče, povolána k tomu, aby byla osobou, je povolána k životu „v pravdě a v lásce“. Toto povolání neplatí jen pro to, co existuje v čase, ale otevírá se v Bohu do věčnosti. Tak vypadá rozměr rodokmenu osoby, který nám definitivně odhalil Kristus tím, že vrhl světlo svého evangelia na lidské žití a umírání, a tím na smysl lidské rodiny.

Koncil praví, že člověk „je jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něj samého.“¹⁷ Ke stvoření člověka nedochází jen podle biologických zákonů, ale přímo podle vůle Boha Stvořitele: podle vůle, která má na zřeteli rodokmen synů a dcer lidských rodin. Bůh „chtěl“ člověka od samého počátku – „chce“ ho při každém lidském početí a zrodu. Bůh „chce“ člověka jako bytost sobě podobnou, jako osobu. Tohoto člověka, každého člověka Bůh stvořil „pro něj samotného“. To se týká všech, i těch, kdo se rodí nemocní nebo postižení. Do základu osoby každého člověka je vepsána Boží vůle, která chce, aby byl v určitém smyslu zaměřen sám na sebe. Bůh odevzdává člověka jemu samotnému, svěřuje ho současně rodině a společnosti, jako jejich úkol. Rodiče si jsou před novou lidskou bytostí plně vědomi, nebo by si měli být vědomi skutečnosti, že Bůh „chce“ tohoto člověka „pro něj samotného“.

Tato obsažná slova jsou velice bohatá a hluboká. Od okamžiku početí, a potom od okamžiku narození je údělem nové bytosti *vyjadřovat plně své lidství* – „nacházet se“ jako osoba.¹⁸ To platí naprosto pro všechny, i pro chronicky nemocné a postižené. Základním povoláním každé lidské bytosti je „být člověkem“: „být člověkem“ podle míry obdržení darů. Podle míry „hřivny“, jíž je samo lidství a teprve potom podle míry ostatních hřiven. V tomto smyslu chce Bůh každého člověka „pro něj samotného“. V *Božím záměru* však osobní povolání překračuje hranice času. Jde vstříc Otcově vůli, kterou zjevilo vtělené Slovo: *Bůh chce člověka obdarovat účastí na svém vlastním božském životě*. Kristus říká: „Já jsem přišel, aby měly život a aby ho měly v hojnosti.“ (Jan 10,10)

Neodporuje tvrzení, že Bůh chce člověka „pro něj samotného“ poslednímu určení člověka? Jestliže je stvořen pro božský život, existuje člověk opravdu „pro sebe“? Toto je klíčová otázka mající velký význam jak v rozpuku pozemské existence člověka, tak při jejím dohasínání: je důležitá po celý život. Mohlo by se zdát, že předurčením člověka k božskému životu jej Bůh s konečnou platností zbavuje bytí „pro něj samotného“.¹⁹ Jaký vztah panuje mezi životem osoby a účastí na životě Nejsvětější Trojice? Odpověď nám dává svatý Augustin slavným výrokem: „Nepokojné je naše srdce, dokud nespočine v tobě.“²⁰ Toto „nepokojné srdce“ znamená, že mezi oběma účely není sebemenší rozpor, nýbrž pouto, soulad, hluboká jednota. Osoba je podle svého vlastního rodokmenu stvořena k Božímu obrazu a k Boží podobě a *existuje „pro sebe“* a realizuje se právě *účastí na božském životě*. Obsahem této realizace je plnost života v Bohu, o níž mluví Kristus (srov. Jan 6,37-40), který nás vykoupil právě proto, aby nás do ní uvedl (srov. Mk 10,45).

Manželé touží po dětech pro ně samotné, a vidí v nich završení vzájemné lásky. Touží po nich pro svou rodinu, neboť jsou *drahocenným darem*.²¹ Tato touha je do jisté míry pochopitelná. Do lásky manželské, otcovské a mateřské však musí být vepsána pravda o člověku, obsažně a přesně vyjádřené slovy Koncilu: Bůh „chce člověka pro něj samotného“. Proto je třeba, aby se s Boží vůlí sladila také vůle rodičů: v tomto smyslu *mají rodiče chtít nové lidské stvoření tak, jak je chce Stvořitel*: „pro něj samotné“. Lidská vůle trvale a nevyhnutelně podléhá zákonu času a pomíjivosti. Ale božská vůle je věčná. „Dříve než jsem tě vytvořil v životě matky, znal jsem tě“ - čteme v knize proroka Jeremiáše – „dříve než jsi vyšel z lůna, posvětil jsem tě.“ (1,5) Rodokmen osoby je tedy spojen především s věčností Boží, a teprve poté s lidským otcovstvím a mateřstvím, které se uskutečňují v čase. Člověk je už v samotném okamžiku početí předurčen k Boží věčnosti.

Společné dobro v manželství a v rodině

10. Manželský souhlas udává a upevňuje *dobro společné manželství i rodině*. „Odevzdávám se tobě... a

¹⁷ Pastoralní konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 24.

¹⁸ *Tamtéž*.

¹⁹ *Tamtéž*.

²⁰ *Confessiones*, I 1: CCL, 27,1.

²¹ Srov. 2.EKUMENICKÝ Vatikánský koncil. Pastoralní konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 50.

přijímám tě za manželku (za manžela). Slibuji ti, že ti zachovám věrnost v radosti i v bolesti, ve zdraví i v nemoci, a že tě budu milovat a vážit si tě až do smrti.“²² Manželství je jedinečné společenství osob. Na základě tohoto společenství je rodina povolána k tomu, aby se stala společností osob. Tento úkol na sebe novomanželé berou „před Bohem a před církví“, jak jim v okamžiku výměny slibů připomíná kněz.²³ Tento úkol dosvědčují svědci, kteří se obřadu účastní a v určitém smyslu zastupují církev a společnost, které jsou životním prostředím nové rodiny.

Slova manželského souhlasu stanoví podstatu společného dobra *manželského páru a rodiny*. Především společné dobro manželů: lásku, věrnost, úctu, trvání jejich svazku až do smrti: „po všechny dny života“. Dobro obou, které je zároveň dobrem každého z nich, se později musí stát dobrem dětí. Společné dobro svou povahou spojuje jednotlivé osoby a zároveň zajišťuje skutečné dobro každé z nich. Jestliže církev přijímá souhlas manželů, jak to konečně prostřednictvím výše uvedených slov činí i stát, jedná tak proto, že je tento souhlas „vepsán v jejich srdcích“ (srov. Řím 2,15). Manželský slib si manželé navzájem dávají přísahou, tj. potvrzují pravost svého souhlasu před Bohem. Neboť jsou pokřtěni, mohou si v církvi udělit svátost manželství. Svátý Pavel učí, že jejich vzájemné úsilí je „velikým tajemstvím“ (Ef 5,32).

Slova souhlasu tedy vyjadřují podstatu společného dobra manželů a *ukazují, co má být společným dobrem budoucí rodiny*. Církev to zdůrazňuje otázkou, zda jsou ochotni přijmout a křesťansky vychovávat děti, které jim Bůh bude chtít dát. Otázka se zabývá společným dobrem budoucího rodinného kruhu s ohledem na rodokmen osob, z nichž se manželství a rodina skládají. Otázka o dětech a jejich výchově je úzce spjata s manželským souhlasem, s přísahou lásky manželské úcty, věrnosti až do smrti. Přijetí a výchova dětí - dva ze zásadních účelů rodiny - jsou podmíněny vykonáváním tohoto úkolu. Otcovství a mateřství představují *úkol nejen prostě fyzické, ale duchovní povahy*. Otcovstvím a mateřstvím totiž pokračuje rodokmen osoby, který má svůj věčný počátek v Bohu a má k Bohu dovést.

Rok rodiny, rok mimořádné modlitby rodin, by měl nově a do hloubky vzbudit vědomí tohoto všeho v každé rodině. Jak bohaté biblické podněty by se mohly na této modlitbě zakládat! Ke sloům Písma svatého je zapotřebí stále připojovat *osobní vzpomínku manželů a rodičů* a vzpomínku dětí a vnoučat. Manželské společenství se díky rodokmenu jednotlivých osob *stává společenstvím (comunionem) generací*. Svátostné spojení dvou lidí, zpečetěné smlouvou uzavřenou před Bohem, trvá a upevňuje se s nástupem dalších generací. Musí se stát jednotou v modlitbě. Ale aby se v roce rodiny toto mohlo význačně projevit, musí se modlitba stát návykem zakořeněným v každodenním životě každé rodiny. Modlitba je díkyvdání, Boží chvála, prosba za odpuštění, prosba a vzývání. Každá z těchto forem *modlitby rodiny říká Bohu mnoho*. Má hodně co říci také lidem, vzájemným sdílením osob spojených rodinnými vztahy počínaje.

Žalmista se ptá: „Co je člověk, že na něho myslíš?“ (Ž 8,5) Modlitba je místem, v němž se nejprostším způsobem projevuje připomínka si stvoření Bohem a Božího otcovství: nejedná se jen a do té míry o to, že si člověk připomíná Boha, jako spíš o to, že *si Bůh připomíná člověka*. Proto se modlitba společnosti rodiny může stát místem společných a vzájemných vzpomínek: rodina je totiž společnost generací. V modlitbě mají být přítomni všichni: ti, kdo žijí, i ti, kdo už zemřeli, stejně jako ti, kdo mají teprve přijít na svět. V rodině je třeba se modlit za každého, neboť rodina pro něj představuje dobro a on představuje dobro pro rodinu. Modlitba toto dobro ještě pevněji utvrzuje, a to právě jako společné dobro rodiny. Dává mu dokonce vznikat stále novým způsobem. V modlitbě rodiny stojí na prvním místě „my“, v němž je každý „já“ a „ty“; každý je pro toho druhého manželem, nebo manželkou, otcem, nebo matkou, synem, nebo dcerou, bratrem, nebo sestrou, dědečkem, nebo vnukem.

Jsou rodiny, k nimž se v tomto dopise obracím, takové? Jistě jich není málo, ale v době, v níž žijeme, se projevuje tendence zužovat rodinný kruh na dvě generace. Často k tomu dochází z nedostatku vhodných obydlí, především ve velkých městech. Nežádka je to však způsobeno i přesvědčením, že by soužití více generací narušovalo soukromí a příliš ztěžovalo život. Ale není právě toto největší slabinou rodiny? *V dnešních rodinách je málo lidského života*. Scházejí lidé, s nimiž lze tvořit a sdílet společné dobro; a dobro ze své povahy vyžaduje být vytvářeno a sdíleno s dalšími lidmi: „bonum est diffusivum

²² *Rituale Romanum, Ordo celebrandi matrimonium*, č. 62, cit.vydání, s. 17.

²³ *Tamtéž*, č. 61, cit.vydání, s. 17.

sui“ – „dobro se šíří samo o sobě.“²⁴ Čím více je dobro *společné*, tím je *také vlastnější každému*: mě, tobě, nám. To je vnitřní logika života v dobru, v pravdě a v lásce. Dokáže-li člověk tuto logiku přijmout a žít podle ní, stane se jeho život skutečně „upřímným darem“.

Upřímné darování se

11. K tvrzení, že člověk je jediným stvořením, které Bůh chce pro ně samotné, Koncil hned dodává, že „*člověk nemůže sám sebe plně nalézt, leč v opravdovém darování sebe samého.*“²⁵ Mohlo by se zdát, že si obojí navzájem protirečí, ale vůbec tomu tak není. Je to spíš veliký a podivuhodný paradox lidské existence: existence, která je povolána, *aby v lásce sloužila pravdě*. Láska působí, že se člověk realizuje prostřednictvím upřímného darování se: milovat znamená dávat a přijímat to, co nelze ani koupit ani prodat, ale jen si svobodně a vzájemně darovat.

Darování osoby ze své povahy vyžaduje, aby bylo trvalé a neodvolatelné. Nerozlučnost manželství vyplývá v první řadě z podstaty tohoto daru: z *daru osoby jiné osobě*. Toto vzájemné darování se je projevem *manželského charakteru lásky*. Při manželském souhlasu se snoubenci navzájem oslovují vlastními jmény: „*Já,... přijímám tebe,... za manželku (za manžela)*. Slibuji, že ti zachovám věrnost... až do smrti.“ Podobný dar zavazuje mnohem silněji a hlouběji než cokoli jiného, co může být „zakoupeno“ jakýmkoli způsobem a za jakoukoli cenu. Budoucí rodiče klekají na kolena před Otcem, od něhož mají původ všechny rody, a uvědomují si, že byli „vykoupeni“. Byli totiž koupeni za vysokou cenu, *za cenu* toho nejupřímnějšího *daru*, jímž je *Kristova krev*, a mají na něm účast prostřednictvím svátosti. Liturgickým završením svatebního obřadu je eucharistie - oběť „vydaného těla“ a „prolité krve“ - která jakýmsi způsobem nachází vyjádření v souhlasu manželů.

Když se muž a žena jeden druhému dávají a navzájem se přijímají v jednotě „jednoho těla“, vstupuje do jejich života logika upřímného daru. Bez ní by manželství bylo prázdné, zatímco společenství osob vystavěné na této logice, se stává společenstvím rodičů. Když předávají *život dítěti*, vstupuje na *dráhu manželského „my“ nové lidské „ty“*, osoba, kterou nazvou novým jménem: „*náš syn...; naše dcera...*“ „*Získala jsem muže, a tím Hospodina,*“ (Gn 4,1) říká Eva, první žena v dějinách. Lidská bytost, která je nejdříve devět měsíců očekávána, se potom „zjeví“ svým rodičům a sourozencům. Proces početí, vývoje v lůně matky, porodu a zrození slouží k vytvoření určitého vhodného prostoru pro nové stvoření, aby se mohlo ukázat jako „dar“, jímž je ve skutečnosti od samého počátku. Jak jinak bychom mohli nazvat tuto křehkou a bezbrannou bytost, která ve všem závisí na svých rodičích a je jim zcela svěřena do rukou? Novorozeně se daruje rodičům samotným faktem svého vstupu do života. *Darem je samo jeho bytí, prvním darem Stvořitele svému stvoření.*

V novorozeném dítěti se naplňuje společné dobro rodiny. Jako společné dobro manželů dochází naplnění v manželské lásce, ochotné dávat a přijímat nový život, tak se společné dobro rodiny uskutečňuje prostřednictvím též manželské lásky, konkretizované v novorození. Do rodokmenu osoby je vepsán rodokmen rodiny, uchovaný v paměti zápisem do knihy křtů, přestože tyto zápisy jsou jen společenským důsledkem skutečnosti, že „*přišel na svět člověk.*“ (Jan 16,21)

Ale je skutečně pravdou, že je nová lidská bytost pro rodiče darem? Že je darem pro společnost? Zdánilivě tomu nic nenapovídá. Narození člověka se někdy jeví jako obyčejný statistický údaj, registrovaný jako řada dalších údajů v demografických studiích. Narození dítěte samozřejmě pro rodiče znamená další námahu, novou ekonomickou zátěž, další praktická omezení: to mohou být motivy vedoucí rodiče k pokušení, aby si nepřáli další narození.²⁶ V některých společenských a kulturních prostředích pak toto pokušení nabývá na síle. Není tedy dítě dar? Přichází jen brát, a nikoli dávat? To jsou některé z otázek, které zneklidňují současného člověka a kterých se těžko zbavuje. *Dítě přichází zabrat místo, a místa se na světě zdá být stále méně.* Ale je skutečně pravda, že dítě rodině ani společnosti nic nepřináší? Není snad „částičkou“ onoho společného dobra, bez něž se lidská společenství rozpadají a riskují vymření? Lze tohle popřít? Dítě se činí darem pro své sourozence, rodiče, pro celou rodinu. *Jeho život se*

²⁴ Sv.TOMÁŠ AKVINSKÝ. *Summa Theologiae*, I, q.5, a.4, ad 2.

²⁵ Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 24.

²⁶ Srov. Enc. *Sollicitudo rei socialis* (30.prosince 1987), 25; AAS 80 (1988), 543-544.

stává darem pro samotné dárce života, kteří nemohou nepociťovat přítomnost dítěte, účast dítěte na své existenci, jeho přínos ke společnému dobru rodičů a k dobru společenství rodiny. Tato pravda svou prostotou a hloubkou zůstává samozřejmá i přes složitost a případné patologické jevy duševního založení některých lidí. *Společné dobro celé společnosti přebývá v člověku*, jenž je, jak bylo připomenuto, „cestou církve.“²⁷ Člověk je především „Boží sláva“ – „Gloria Dei vivens homo“, podle slavného výroku svatého Ireneje,²⁸ který by mohl být přeložen i takto: „Boží slávou je, aby člověk žil.“ Dá se říci, že jsme u nejvznešenější definice člověka: *Boží sláva je společné dobro všeho, co existuje* - společné dobro lidského rodu.

Ano! *Člověk je společné dobro*: společné dobro rodiny i lidstva, jednotlivých skupin i četných společenských struktur. Musíme však činit jeden významný rozdíl ve stupni a ve způsobu: člověk je společným dobrem například pro národ, k němuž náleží, nebo pro stát, jehož je občanem; ale způsobem mnohem konkrétnějším, jedinečnějším a neopakovatelnějším je darem pro svou rodinu; je jím nejen jako jedinec, který je součástí množství lidí, nýbrž jako „tento člověk“. Bůh Stvořitel ho povolává k životu „pro něj samotného“, a příchodem na svět se pro člověka v rodině začíná „velké dobrodružství“, dobrodružství života. „Tento člověk“ má v každém případě *právo na sebezpotvrzení a to z důvodu své lidské důstojnosti*. Právě tato důstojnost určuje místo člověka mezi lidmi, a především uvnitř rodiny. Rodina je totiž - víc než jakákoli jiná lidská skutečnost - prostředí, v němž může člověk existovat „pro sebe samotného“ tím, že se upřímně daruje. Proto rodina zůstává společenskou institucí, která nemůže a nesmí být nahrazena: je „svatyní života“.²⁹

Tehdy skutečnost, že se rodí člověk, že „přišel na svět člověk“ (Jan 16,21), představuje *velikonoční znamení*. Říká to učedníkům sám Ježíš před svým umučením a smrtí, jak nám jeho slova zaznamenal evangelista Jan. Ježíš přirovnává smutek ze svého odchodu k bolestem rodičky: „Žena, když rodí, má zármutek (tj. trpí), protože přišla její hodina. Když však porodí dítě, nemyslí už na bolesti pro radost, že přišel na svět člověk.“ (Jan 16,21) „Hodina“ Kristovy smrti (srov. Jan 13,1) je tu porovnávána s „hodinou“ ženy v porodních bolestech; narození nového člověka nachází dokonalý protějšek ve vítězství nad smrtí, jehož bylo dosaženo vzkříšením Pána. Toto srovnání poskytuje látku k mnoha úvahám. Jako je Kristovo vzkříšení projevem *Života až za práh smrti*, je jím také narození dítěte, které je opět projevem života, jenž je prostřednictvím Krista předurčený k „*plnosti života*“, která je v *samotném Bohu*: „Já jsem přišel, aby měly život a aby ho měly v hojnosti.“ (Jan 10,10) Nyní jsme odhalili nejhlubší hodnotu pravého smyslu slov, která řekl svatý Irenej: „*Gloria Dei vivens homo*.“

Toto je evangelní pravda o darování se, bez nějž se člověk nemůže „plně nalézt“, a který nám umožňuje docenit, jak hluboce toto „přímé darování se“ koření v daru Boha Stvořitele a Vykupitele, v „milosti Ducha svatého“, za jejíž „vylití“ na snoubence se modlí kněz při svatebním obřadu. Bez „vylití“ této milosti by bylo opravdu těžké toto vše pochopit a naplňovat jako povolání dané člověku. A přece to tolik lidí tuší! Tolik mužů a žen přijímá tuto pravdu za svou, když dochází k poznání, že jen v ní se setkávají s „Pravdou a s Životem“ (Jan 14,6). *Bez této pravdy nemůže život manželů a rodiny dosáhnout plně lidského smyslu*.

Proto církev tuto pravdu neúnavně učí a podává o ní svědectví. Přes mateřské pochopení, které projevuje nemalému počtu složitých krizových situací v rodinách a také mravní křehkosti každé lidské bytosti, je církev přesvědčena, že musí zachovat naprostou věrnost pravdě o lidské lásce: jinak by zradila sebe samu. Odvrátit se od spasitelné pravdy by totiž bylo jako zavřít „oči svého srdce“ (srov. Ef 1,18), které však mají stále zůstávat otevřené světlu, jež do našeho života vnáší evangelium (srov. Tim 1,10). Vědomí upřímného darování se, v němž člověk „znovu nachází sám sebe“, musí být pevně obnovováno a trvale zaručováno při četných konfrontacích církve s odporem příznivců falešné pokrokové civilizace.³⁰ Rodina neustále vyjadřuje novou dimenzi lidského dobra, a tím plodí novou zodpovědnost. Jedná se o *zodpovědnost za jedinečné společné dobro*, v němž je skryto dobro každého člověka: každého člena

²⁷ Enc. *Redemptor hominis* (4.března 1979), 14; AAS 71 (1979), 884-885; srov. enc. *Centesimus annus* (1.května 1991), 53; AAS, 83 (1991), 859.

²⁸ *Adversus haereses* IV, 20, 7: PG 7, 1057; SCh 100/2, 648-649.

²⁹ Enc. *Centesimus annus* (1.května 1991), 39; AAS 83 (1991), 842.

³⁰ Srov. enc. *Sollicitudo rei socialis* (30.prosince 1987), 25; AAS 80 (1988), 543-544.

společnosti rodiny; dobro nepochybně „obtížné“ („*bonum arduum*“), ale okouzující.

Zodpovědné rodičovství

12. Nadešel okamžik, v němž by se tento Dopis rodinám měl zmínit o dvou navzájem spojených otázkách. První z nich je obecnější a týká se *civilizace lásky* a druhá, specifitější, se týká *zodpovědného rodičovství*.

Bylo již řečeno, že manželství se odvolává na zvláštní odpovědnost za společné dobro: nejprve manželů a potom rodiny. Toto společné dobro spočívá v *hodnotě osoby* a ve všem, co zahrnuje *míra lidské důstojnosti*. Tento rozměr si člověk nese v jakémkoli společenském, ekonomickém a politickém systému. V rámci manželství a rodiny se však tato zodpovědnost z mnoha důvodů stává ještě „náročnější“. Nikoli bezdůvodně mluví pastorální konstituce *Gaudium et spes* o „*docenění důstojnosti manželství a rodiny*“. Koncil toto „docenění“ vidí jako úkol církve i státu; ve všech kulturách však zůstává především povinností osob, které jsou spojeny v manželství a vytvářejí jednu rodinu. Pojem „zodpovědné rodičovství“ vyjadřuje konkrétní úsilí o splnění této povinnosti, která v současném světě nabývá nových rysů.

Zejména v bezprostřední souvislosti s okamžikem, v němž se muž a žena stávají „jedním tělem“ a mohou se stát rodiči. Tento okamžik má mimořádnou hodnotu jak pro jejich mezosobní vztah, tak pro službu, kterou činí životu: mohou se stát rodiči - otcem a matkou - a předat život nové lidské bytosti. *Tyto dva rozměry manželského svazku, rozměr jednoty a rozměr plazení, nemohou být uměle oddělovány bez porušení nejnvtřnější pravdy samotného manželského aktu.*³¹

Toto je trvalé učení církve a „znamení času“, jichž jsme svědky, nám udávají nové důvody k tomu, abychom na něj kladli mimořádný důraz. Svátý Pavel, který byl velice vnímavý k požadavkům soudobé pastorace, vyžadoval jasně a pevně: „Přicházej s ním, ať je to vhod či nevhod“ (srov. 2 Tim 4,2), bez bázně vyvolávané skutečností, že „(lidé) nesnesou zdravé učení“ (srov. 2 Tim 4,3). Jeho slova jsou dobře známá těm, kdo hluboce chápou události naší doby a od církve očekávají, že nejen neopustí „zdravé učení“, ale bude ho hlásat v obnovené síle a hledat v současných „znameních času“ důvody k jeho dalšímu a blahodárnému prohlubování.

Mnohé důvody nacházíme již v samotných vědách, které se vyvinuly z původního kmene antropologie do *různých odvětví*, jako je biologie, psychologie, sociologie a do jejich dalších odvětví. *Všechny se určitým způsobem soustřeďují okolo medicíny*, která je zároveň vědou i uměním (*ars medica*) ve službách lidského života a zdraví. Ale zmíněné důvody vyplývají především z mnohotvárné lidské zkušenosti, jež v určitém smyslu vědu předbíhá i následuje.

Manželé se z vlastních zkušeností učí, co znamená zodpovědné otcovství a mateřství; učí se tomu také zkušenostmi jiných párů, žijících v analogických podmínkách, a jsou tak přístupnější vědeckým údajům. Dalo by se říci, že se „vědci“ téměř učí od „manželů“, aby je pak mohli kompetentněji vzdělávat o významu zodpovědného rodičovství a způsobech jejich uvádění do praxe.

Tímto tématem se obšírně zabývaly koncilní dokumenty, encyklika *Humanae vitae*, „Návrhy“ biskupské synody z roku 1980, apoštolská exhortace *Familiaris consortio* a podobné dokumenty, až po instrukci *Donum vitae*, kterou vydala Kongregace pro nauku víry. Církev učí morální pravdu o zodpovědném rodičovství tím, že ji *brání před chybnými pohledy a tendencemi, které se dnes šíří*. Proč to církev dělá? Nevnímá snad problémy, o nichž mluví ti, kdo v této oblasti doporučují ústupky a snaží se ji nepatřičným tlakem, a někdy dokonce i výhrůžkami přesvědčit, aby je učinila? Učitelenskému úřadu církve se nezřídká vytýká, že je překonaný a uzavřený volání ducha moderní doby; že má špatný vliv na lidstvo i na samu církev. Říká se, že církev setrváváním na svých pozicích ztratí popularitu a bude z ní odcházet čím dál víc věřících.

Ale jak lze tvrdit, že *církev*, a zvláště biskupský sbor ve společenství s papežem, je *necitlivá k tak závažným a aktuálním problémům*? Pavel VI. spatřoval právě v nich otázky tak životně důležité, že ho vedly k uveřejnění encykliky *Humanae vitae*. Základ, na němž staví církev své učení o zodpovědném

³¹ Srov. PAVEL VI. Enc. *Humanae vitae* (25.července 1968), 12: AAS 60 (1968), 488-489; *Katechismus katolické církve*, 2366.

rodičovství, je mimořádně široký a pevný. *Koncil to naznačuje především v učení o člověku* prohlášením, že „člověk je jediný tvor na zemi, kterého Bůh chtěl pro něj samého“ a že „nemůže sám sebe plně nalézt, leč v opravdovém darování sebe samého.“³² To proto, že byl stvořen k Božímu obrazu a podobě a vykoupen jednorozeným Synem Otce, který se pro nás a pro naši spásu stal člověkem.

Druhý vatikánský koncil, který otázce člověka a jeho povolání věnoval zvláštní pozornost, říká, že manželský svazek, biblické „*una caro*“, lze plně pochopit a vysvětlit *jen tehdy, přijmeme-li hodnoty „osoby“ a „daru“*. Každý muž i žena se plně realizují upřímným darem sebe sama, a pro manžele je jedinečnou zkušeností vzájemného darování se okamžik manželského spojení. Tehdy se muž a žena stávají vzájemným darem v „pravdě“ svého mužství a ženství. Celý život v manželství je dar, ale obzvláště zřejmý je tehdy, když se manželé v lásce dávají jeden druhému, a tak uskutečňují setkání, které činí ze dvou osob „jednoho člověka“ (Gn 2,24).

Prožívají *okamžik zvláštní zodpovědnosti* také z důvodu plodivé síly spojené s manželským aktem. V onom okamžiku se manželé mohou stát otcem a matkou, započít vývoj nové lidské bytosti, která se pak bude rozvíjet v těle matky. Žena jako první zjistí, že se stala matkou, a prostřednictvím jejího svědectví na sebe bere muž, s nímž se spojila v „jedno tělo“, zodpovědnost plynoucí z faktu, že se stal otcem. Oba jsou odpovědní za potenciální a později skutečné rodičovství. Muž nemůže nepřiznat nebo nepřijmout důsledek rozhodnutí, na němž se podílel. Nemůže se skrývat za slova: „nevím“, „nechtěl jsem“, „to jsi chtěla ty“. Důsledkem manželského spojení je v každém případě *zodpovědnost muže a ženy*, potenciální zodpovědnost, která se stává skutečnou, když tak ukládají okolnosti. To platí především pro muže, který přestože byl spolustrůjcem vývoje rodičího se života, zůstává od něj biologicky vzdálen, neboť život se vyvíjí v ženě. Jak by za něj muž mohl odmítnout odpovědnost? Je potřebné, aby oba, muž i žena, na sebe vzali před sebou i před ostatními odpovědnost za nový život, jemuž dali vzniknout.

Tento závěr sdílí i lidské vědní obory. Je však nutné jít hlouběji, analyzovat význam manželského aktu ve světle již zmíněných hodnot „osoby“ a „daru“. Církev tak činí svým učením, zejména na 2.vatikánském koncilu.

V okamžiku manželského aktu jsou muž i žena voláni k tomu, aby zodpovědně potvrdili *vzájemný dar sebe sama*, který si dali v manželské smlouvě. Z logiky *naprostého darování se druhému* vyplývá potenciální ochota k plození: jeho prostřednictvím se má manželství realizovat ještě plněji - jako rodina. Cílem vzájemného darování se muže a ženy jistě není jen narození dětí, ale samo o sobě je vzájemným společenstvím lásky a života. Vždy musí být *zajištěna vnitřní pravdivost tohoto daru*. „Vnitřní“ není synonymem slova „subjektivní“. Znamená spíš podstatný soulad s objektivní pravdivostí muže a ženy, kteří se sobě navzájem dávají. Člověk nesmí nikdy být považován za nástroj k dosažení určitého cíle; a především nesmí být považován za nástroj „rozkoše“. Člověk je a musí být pouze cílem každého činu. Jen tehdy skutek odpovídá pravé důstojnosti člověka.

Na závěr naší úvahy o tomto velmi důležitém a delikátním tématu chci povzbudit především Vás, drazí manželé, a také všechny, kdo Vám pomáhají porozumět tomu, co církev učí o manželství a zodpovědném rodičovství a zároveň jak její učení uvádět do praxe. Mám na mysli zejména Pastýře, mnohé vědce, teology, filozofy, spisovatele a publicisty, kteří se nepřizpůsobují převládajícímu kulturnímu konformismu a jsou odhodláni odvážně „jít proti proudu“. Toto povzbuzení patří také stále početnějším expertům, lékařům a vychovatelům, pravým laickým apoštolům, pro které se docenění důstojnosti manželství stalo důležitým životním úkolem. Jménem církve Vám všem děkuji! Co by bez Vás dokázali kněží, biskupové i sám Petrův nástupce? Přesvědčoval jsem se o tom stále více od prvních let své kněžské služby, kdy jsem poprvé usedl do *zповědnice*, abych sdílel starosti, obavy a naděje tolika manželů: setkal jsem se s těžkými případy vzpoury a odmítání, ale současně také s tolika obdivuhodně zodpovědnými a velkodušnými lidmi! Při psaní tohoto dopisu na ně všechny myslím a zahrnuji je do své lásky a do své modlitby.

Dvě civilizace

³² Pastoralní konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 24.

13. Drahé rodiny, otázkou zodpovědného rodičovství je protkána celá tematika „civilizace lásky“, o níž chci teď s vámi mluvit. Z toho, co bylo řečeno, jasně vyplývá, že *rodina je základem toho, co Pavel VI. označil jako „civilizaci lásky“*.³³ Tento výraz se později stal součástí učení církve, a nyní je nám již důvěrně známý. Těžko bychom si dnes dokázali představit církevní dokument, nebo dokument o církvi, který by neměl na zřeteli civilizaci lásky. Tento výraz je spjat s tradicí „domácí církve“ z prvopočátků křesťanství, ale jasně se vztahuje také k současnosti. Slovo „civilizace“ je etymologicky odvozeno od slova „civis“ – „občan“ – a zdůrazňuje politický rozměr existence každého člověka. Nejhlubší smysl výrazu „civilizace“ není proto jen politický, ale spíš „humanistický“. Civilizace patří k lidským dějinám, protože reaguje na duchovní a morální požadavky člověka, který je stvořen k Božímu obrazu a podobě, a který dostal od Stvořitele do rukou svět s úkolem jej přetvořit k vlastnímu obrazu a podobě. Právě z plnění tohoto úkolu pramení civilizace, která nakonec není nic jiného než „polidštění světa“.

Civilizace má tedy v určitém smyslu též význam jako „kultura“. Proto by se dalo říci také: „*kultura lásky*“, i když bude vhodnější zůstat u výrazu, který se již vžil. Současný význam slov „civilizace lásky“ je inspirován myšlenkou koncilní konstituce *Gaudium et spes*: „*Kristus plně odhaluje člověka člověku samému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání*“.³⁴ Proto lze tvrdit, že civilizace lásky vychází ze zjevení, že Bůh „je láska“, jak říká Jan (1 Jan 4,8.16), a svatý Pavel je působivě vylíčil ve chvalozpěvu na lásku v Prvním listě Korintským (13,1-13). Tato civilizace je vnitřně spjata s láskou, která „je nám vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán“ (Řím 5,5) a roste díky *neustálému pěstění*, o němž tak výstižně mluví evangelní podobenství o vinném kmeni a ratolestech: „*Já jsem pravý vinný kmen a můj Otec je vinař. Každou ratolest na mně, která nenese ovoce, odřezává, a každou, která nese ovoce, čistí, aby nesla ovoce ještě více*.“ (Jan 15,1-2)

Ve světle těchto a dalších slov Nového zákona je možné chápat, co je „civilizací lásky“ míněno, a proč *je rodina s touto civilizací organicky spjata*. Bylo řečeno, že „cestou církve“ rodina, a je třeba dodat, že „cestou církve“ je také civilizace lásky, která prochází světem a volá na tuto cestu rodiny a ostatní společenské, státní a mezinárodní instituce právě kvůli rodinám a jejich prostřednictvím. *Neboť rodina je z řady důvodů na civilizaci lásky závislá a nachází v ní zdůvodnění toho, proč je rodinou. A rodina je zároveň středem a srdcem společenství lásky*.

Pravá láska však není možná bez vědomí, že Bůh „je Láska“ a že člověk je jediné stvoření na zemi, které Bůh povolal k životu „pro ně samotné“. Člověk stvořený k Božímu obrazu a podobě „může plně nalézt sám sebe“ jediné upřímným darováním se. Pokud člověk, osoba a „společenství osob“ není v rodině takto chápáno, nemůže v ní být civilizace lásky; a naopak, bez civilizace lásky není možné *takové chápání osoby a společenství osob*. Rodina je základní „buňka“ společnosti. Ale potřebuje Krista – „vinný kmen“, z něž berou životní mízu „ratolesti“ – aby nebyla vystavena nebezpečí jistého *kulturního vykořeneň*, které může přijít jak zevnitř, tak zvenčí. Neboť z jedné strany existuje „civilizace lásky“, z druhé však přetrvává *možnost* destruktivní „*anticivilizace*“, jak to dnes potvrzují mnohé skutečné tendence a situace.

Kdo může popřít, že žijeme v období veliké krize, která se projevuje především jako hluboká „*krize pravdy*“? Krize pravdy v první řadě znamená *krizi pojmů*. Znamenají výrazy: „láska“, „svoboda“, „upřímný dar“ a dokonce i slova jako „osoba“, „práva osoby“, skutečně to, co ze své povahy obsahují? Proto se encyklika o „zářích pravdy“ (*Veritatis splendor*) jeví tak význačná a důležitá pro církev a pro svět – především pro svět západní. Jedině tehdy, když pravda o svobodě a společenství osob v manželství a v rodině znovu získá svou zář, začne skutečně budování civilizace lásky, a tehdy bude možné účinně mluvit – jako to činí Koncil – o docenění důstojnosti manželství a rodiny.³⁵

Proč je „zář pravdy“ tak důležitá? Především proto, že je protikladem: rozvoj současné civilizace je spjat s vědecko-technickým pokrokem, který často bývá jednostranný, a proto uvádí čistě pozitivistické údaje. Jak je známo, plodem pozitivizmu je na poli teorie agnosticizmus a na poli praxe a etiky utilitarizmus. V naší době se dějiny v určitém smyslu opakují. *Utilitarizmus* znamená civilizaci výrobku a požitku, civilizaci „věcí“, a nikoli „osob“. Je to civilizace, v níž jsou osoby užívány jako věci. V kontextu

³³ Srov. *Homilie* u příležitosti ukončení Svatého roku (25.prosince 1975): AAS 68 (1976), 145.

³⁴ Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 22.

³⁵ Srov. *tamtéž*, 47.

civilizace požitku se žena může stát pro muže předmětem, děti se mohou stát překážkou pro rodiče a rodina se může stát institucí, která překáží svobodě svých členů. Přesvědčit se o tom můžeme prozkoumáním *určitých programů sexuální výchovy*, které byly zavedeny do škol často přes opačný názor a protesty samotných rodičů; nebo prozkoumáním *tendencí podporujících potraty*, které se marně snaží ukrýt za takzvané „právo volby“ („*pro choice*“) obou manželů, a zvláště ze strany ženy. A to jsou jen dva příklady z mnoha.

Je zřejmé, že se rodina v podobné kulturní situaci musí cítit v ohrožení, protože je napadána u samého základu. Vše, co *odporuje civilizaci lásky*, odporuje zároveň celé pravdě o člověku a stává se pro něj hrozbou: nedovoluje mu, aby našel sám sebe a cítil se v bezpečí jako manžel, rodič, dítě. Takzvaný „bezpečný sex“, propagovaný „technickou civilizací“, je z pohledu globálních potřeb člověka ve skutečnosti radikálně *nebezpečný*, a to dokonce velmi vážně. Člověk je totiž při něm v nebezpečí a uvádí do nebezpečí také rodinu. Do jakého nebezpečí? Jedná se o *ztrátu pravdy o sobě samotném*, s níž se pojí riziko ztráty *svobody*, a následně ztráty samotné *lásky*. „Poznáte pravdu,“ říká Ježíš, „a pravda vás osvobodí“ (Jan 8,32): pravda, jedině pravda vás připraví k lásce, kterou bychom mohli nazvat „krásnou“.

Stejně jako rodiny všech dob i současná rodina *hledá tuto „krásnou lásku“*. Láska, která není „krásná“, neboli ta, která se omezila pouze na uspokojení žádosti (srov. 1 Jan 2,16) nebo na vzájemné „použití“ muže a ženy, činí z lidí *otroky jejich slabostí*. Nevedou k tomuto otroctví jistě moderní „kulturní programy“? Některé programy „sázejí“ na lidské slabosti, a činí člověka stále slabším a bezbrannějším.

Civilizace lásky vyvolává radost: kromě jiného radost z příchodu člověka na svět (srov. Jan 16,21) a v důsledku toho radost manželů, protože se stali rodiči. Civilizace lásky znamená „mít radost z pravdy“ (srov. 1 Kor 13,6). Ale civilizace inspirovaná konzumní a antinatalistickou mentalitou není, a nikdy nemůže být civilizací lásky. Rodina má pro civilizaci lásky tak velký význam pro jedinečnou *semknutost a sílu pout*, která se v ní tvoří mezi osobami a generacemi. Přesto však zůstává *zranitelná* a lehce se ocitá v nebezpečích, která oslabují nebo přímo rozbíjejí její jednotu a pevnost. Následkem těchto nebezpečí je, že rodiny přestávají svědčit ve prospěch civilizace lásky, a mohou se dokonce stát její negací, jakýmsi *svědectvím o opaku*. Rozpadnuvší se rodina pak může posilovat určitou formu „anticivilizace“ a ničit projevy lásky v různých oblastech, což má nevyhnutelně dopad na celý život společnosti.

Láska je náročná

14. Lásku, které apoštol Pavel věnoval velepíseň v 1.listě Korint'ánům - láska, která je „*shovívavá*“, „*dobrosrdečná*“ a „*všechno vydrží*“ (1 Kor 13,4.7) - je jistě láska *náročná*. Ale právě v tom je její krása: v její náročnosti, která je pro člověka pravým dobrem a vyzáruje ho i na ostatní. Neboť, jak říká svatý Tomáš, základní vlastností dobra je, že se „*šíří*“.³⁶ Lásku je opravdová tehdy, když *vytváří dobro lidí i společenství*, když ho tvoří a *dává* ho ostatním. Jen ten, kdo ve jménu lásky dokáže být náročný sám k sobě, může vyžadovat lásku také od ostatních. Protože láska je náročná. Je náročná v každé lidské situaci, a ještě více vůči těm, kdo se otevírají evangeliu. Nehlásá to snad Kristus ve „svém“ přikázání? Je nutné, aby dnešní lidé objevili tuto náročnou lásku, protože v ní spočívá skutečně pevný základ rodiny, základ, který „*všechno vydrží*“. Podle apoštola láska nedokáže „*vydržet všechno*“, jestliže propadne „*závistí*“, jestliže se „*vychloubá*“, „*nadýmá*“ a „*myslí jen a jen na sebe*“ (srov. 1 Kor 13,5-6). Svatý Pavel učí, že opravdová láska je jiná: „*všemu věří, nikdy nad ničím nezoufá, všechno vydrží*“ (1 Kor 13,7). Působí v ní mocná síla samotného Boha, který „*je láska*“ (1 Jan 4,8.16). Působí v ní mocná síla Krista, Vykupitele člověka a Spasitele světa.

Rozjímáním o 13. kapitole Pavlova 1.listu Korint'ánům se vydáváme na cestu, která nám pomáhá nejbezprostředněji a nejplastičtěji pochopit plnou pravdu o civilizaci lásky. Na žádném místě v bibli nenajdeme tuto pravdu vyjádřenou tak prostě a hluboce jako ve *velepísní lásky*.

Nebezpečí hrozící lásce ohrožují také civilizaci lásky, protože napomáhají faktorům, které ji mohou silně narušovat. Uvedme především egoismus, nejen *egoismus* jednotlivce, ale také egoismus manželského páru, nebo v ještě širším měřítku, společenský egoismus, např. egoismus třídní nebo

³⁶ *Summa Theologiae*, I, q.5, a.4, ad 2.

národní (nacionalismus). Každá z forem egoizmu se přímo a radikálně staví proti civilizaci lásky. Chceme tím snad říci, že bychom lásku mohli jednoduše definovat jako „antiegoizmus“? To by byla příliš ubohá definice a celkem vzato jen negativní, i když platí, že k uskutečňování lásky a civilizace lásky je nutné překonávat různé formy egoizmu. Správnější je mluvit o „altruizmu“, což je protiklad egoizmu. Ale ještě bohatěji a úplněji osvětlil pojem lásky svatý Pavel. Velepíseň lásky z 1.listu Korint'ánům zůstává *magnou chartou* civilizace lásky. Nezabývá se jen jednotlivými projevy (jak egoizmu, tak altruizmu), jako spíš radikálním přijetím pojmu „člověk“, jako osoby, která „sama sebe nalézá“ prostřednictvím upřímného darování se. Dar je samozřejmě „pro druhé“; a to je *nejdůležitější rozměr* civilizace lásky.

Tím vstupujeme do samotného jádra evangelní pravdy o *svobodě*. Člověk se realizuje svobodou uskutečňovanou v pravdě. Svoboda nesmí být považována za možnost dělat *cokoli*: svoboda znamená *darovat sebe sama*. Ještě víc: znamená *vnitřní disciplínu daru*. Pojem daru neobsahuje jen svobodnou iniciativu subjektu, ale také rozměr *povinnosti*. To vše se uskutečňuje ve „společenství (comunione) osob“. Tak jsme se dostali do samotného srdce každé rodiny.

Jdeme také po stopách protikladu mezi individualizmem a personalizmem. Lásky a civilizace lásky se pojí s personalizmem. Proč právě s personalizmem? *Proč individualismus ohrožuje civilizaci lásky?* Klíč k odpovědi nalézáme v těchto slovech koncilu: „upřímný dar“. Individualismus předpokládá takové užívání svobody, při němž subjekt jedná podle své libovůle a sám si „určuje pravdivost“ toho, co se mu líbí nebo hodí. Nepřipouští, že by někdo jiný mohl od něj něco „chtít“ nebo požadovat ve jménu objektivní pravdy. Nechce druhému „darovat“ na základě pravdy, nechce se stát „upřímným darem“. A proto individualismus zůstává egocentrický a egoistický. Rozpor s personalizmem se nerodí jen na základě teorie, ale mnohem víc *na základě „étosu“*. „Étos“ personalizmu je altruistický: stimuluje člověka k tomu, aby se daroval ostatním a našel v tomto sebedarování radost. O takové radosti mluví Kristus (srov. Jan 15,11; 16,20,22).

Proto je zapotřebí, aby lidské společnosti a rodiny, které v nich žijí často v podmínkách boje mezi civilizací lásky a jejími protiklady, našly svůj pevný základ ve správném pohledu na člověka a na to, co je rozhodující pro plnou „realizaci“ jeho lidství. *Civilizaci lásky samozřejmě odporuje* takzvaná „*volná láska*“, která je ještě nebezpečnější tím, že bývá běžně představována jako plod „pravdivého“ citu, zatímco ve skutečnosti lásku ničí. Kolik rodin se rozpadlo právě kvůli „volné lásce“! Poslouchat za všech okolností tento „pravdivý“ citový popud ve jménu lásky „volné“ ode všech omezení“ ve skutečnosti znamená učinit člověka otrokem lidských instinktů, které svatý Tomáš nazývá „vášněmi duše“.³⁷ „Volná láska“ využívá lidských slabostí tím, že je svůdně a s pomocí veřejného mínění zasazuje do jakéhosi „rámu“ vznešenosti. Tím se snaží „uklidnit“ svědomí a vytvořit „morální alibi“. Nebere však v potaz všechny následky, které z něj vyplývají, zvláště když na ně kromě manželského partnera doplácí také děti, které přijdou o otce nebo matku, a stávají se de facto *sírotky žijících rodičů*.

Je známo, že základem etického utilitarizmu je ustavičné hledání „vrcholného“ štěstí, ale *šťěstí utilitaristického*, míněného jen jako požitek, jako okamžité osobní uspokojení jednotlivce, bez ohledu na objektivní požadavky opravdového dobra, anebo jim navzdory.

Program utilitarizmu, založený na individualisticky orientované svobodě, neboli na *svobodě bez odpovědnosti*, je protikladem lásky i jako projevu lidské civilizace v jejím celku. Když je takové pojetí svobody přijato společností, snadno se snoubí s nejrůznějšími formami lidské slabosti a velmi záhy se projeví jako systematické a trvalé ohrožení rodiny. V této souvislosti by se dalo citovat množství nechvalně známých statisticky doložitelných následků, z nichž nemálo zůstává skryto v srdcích mužů a žen jako bolestivé a krvácející rány.

Láska manželů a rodičů má schopnost podobné rány léčit, pokud ji uvedené nástrahy nezbaví její regenerační síly, která je pro společenství lidí tolik blahodárná a prospěšná. Tato schopnost závisí na Boží milosti odpuštění a smíření, díky níž člověk získává duchovní energii začínat stále znovu. Právě proto se členové rodiny potřebují setkávat s Kristem v církvi v podivuhodné svátosti pokání a smíření.

V této souvislosti si uvědomujeme význam *modlitby* s rodinami a za rodiny, zejména za ty, které jsou ohroženy rozpadem. Je nutné se modlit za to, aby manželé *milovali své povolání*, i když se cesta stane

---

³⁷ *Tamtéž*, I-II. q.22.

obtížnou nebo se na ní objeví úzké a strmé úseky, které se zdají nepřekonatelné. Je nutné se modlit, aby i tehdy zůstali věrni své smlouvě s Bohem.

„Cestou církve je rodina.“ V tomto dopise chceme společně vyznat a hlásat *tuto cestu*, vedoucí prostřednictvím manželského a rodinného života do nebeského království (srov. Mt 7,14). Je důležité, aby se „společenství osob“ v rodině stalo přípravou na „společenství svatých“. Proto církev vyznává a hlásá lásku, která „všechno vydrží“ (1 Kor 13,7) a spolu se svatým Pavlem v ní vidí „největší“ ctnost (1 Kor 13,13). Apoštol nikoho neomezuje. K lásce jsou povoláni všichni, i rodiny a manželé. Neboť v církvi jsou všichni povoláni k dokonalé svatosti (srov. Mt 5,48).³⁸

Čtvrté přikázání: „Cti svého otce a svou matku“

15. Čtvrté přikázání desatera se týká rodiny, její vnitřní soudržnosti; dalo by se říci - její solidarity.

Ve formulaci přikázání není rodina výslovně zmíněna. Ve skutečnosti se však jedná právě o ni. K vyjádření mezigeneračního společenství *nemohl božský zákonodárce nalézt vhodnější slovo než*: „Cti...“ (Ex 20,12). Máme před sebou jiný způsob vyjádření toho, co je rodina. Tato formulace nevyzdvihuje rodinu „uměle“, ale vynáší na světlo její subjektivitu a práva, která z ní vyplývají. Rodina je společenství s mimořádně silnými meziosobními vztahy: mezi manžely, mezi rodiči a dětmi, mezi generacemi. Je to společenství, které musí být zajištěno mimořádným způsobem. A Bůh pro ně nemohl najít lepší záruku než: „Cti!“

„Cti svého otce i svou matku, abys dlouho žil na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh.“ (Ex 20,12) Toto přikázání následuje po třech základních zásadách vztahu mezi člověkem, izraelským národem a Bohem: „Šema, Izrael...“ „Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin je jediný.“ (Dt 6,4) „Nebudeš mít jiné bohy mimo mě.“ (Ex 20,3) To je první a největší přikázání, přikázání milovat Boha „nade všechno“. Boha máme milovat: „celým srdcem, celou duší a celou svou silou.“ (Dt 6,5; Mt 22,37) To, že je čtvrté přikázání: „Cti svého otce i svou matku“, zasazeno právě do tohoto kontextu, má svůj význam, protože rodiče pro tebe v určitém smyslu zastupují Pána, oni ti dali život, uvedli tě do lidské existence: do rodu, do národa, do kultury. Oni jsou po Bohu tvoji největší dobrodinci. Je-li Bůh dobrý, a On je dokonce Dobro samo, rodiče mají jedinečnou účast na jeho nejvyšším dobru. A proto: cti své rodiče! Tato úcta je *určitá analogie úcty náležící Bohu*.

Čtvrté přikázání je úzce spjato s *přikázáním lásky*. Mezi „cti“ a „miluj“ je pevné pouto. Úcta je svou podstatou spjata se ctností spravedlnosti, ale tu nelze plně vyjádřit bez pomoci lásky: lásky k Bohu a k bližnímu. A kdo je člověku blíž než členové vlastní rodiny, rodiče a děti?

Je meziosobní vztah uvedený ve čtvrtém přikázání jednostranný? Ukládá jen povinnost ctít pouze rodiče? V doslovném smyslu ano. Nepřímo však můžeme mluvit také o „*úctě*“, která *náleží dětem od rodičů*. „Cti“ znamená: uznej! To znamená: dej se vést přesvědčeným uznáním osoby, především osoby otce a matky, a potom uznáním osob ostatních členů rodiny. Úcta je postoj založený na nezištnosti. Dalo by se říci, že je to „upřímné darování se jedné osoby osobě druhé“, a v tomto smyslu se shoduje s láskou. Vyžaduje-li čtvrté přikázání úctu k otci a k matce, vyžaduje ji také k dobru rodiny. Právě proto však klade požadavky i na samotné rodiče. Jakoby rodičům připomínalo: *jednejte tak, aby vaše chování zasluhovalo úctu* (a lásku) vašich dětí! Nenechte zapadnout Boží požadavek úcty, která vám má být vzdávána, do „morálního prázdna“! Jedná se tedy o *vzájemnou úctu*. Přikázání „cti svého otce a svou matku“ nepřímo říká rodičům: *ctěte své syny a své dcery*. Zasluhují si to, protože existují, protože jsou takoví, jací jsou: to platí od prvního okamžiku početí. Tím přikázání vyjadřuje vnitřní pouto rodiny a osvětluje základ její vnitřní soudržnosti.

Přikázání pokračuje: „*abys dlouho žil na zemi, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh*.“ Toto „abys“ by mohlo působit dojmem „utilitaristické“ vypočítavosti: ctít kvůli dosažení vysokého věku. Tím však není zeslaben podstatný význam imperativu „cti“, který je svou povahou spjat s *nezištností*. Ctít nikdy neznamená: „očekávej výhody“. Těžko bychom však mohli nepřiznat, že ze vzájemné úcty panující mezi členy rodinného společenství, vyplývají také různé výhody. „*Úcta*“ *samozřejmě přináší užitek*, jako jej

³⁸ Srov. 2.EKUMENICKÝ Vatikánský koncil. Věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 11, 40 a 41.

přináší každé skutečné dobro.

Rodina uskutečňuje především dobro „společného bytí“, dobra, které výlučně náleží manželství (z toho vyplývá nerozlučitelnost manželství) a rodinnému společenství. Mohli bychom je nazvat také dobro náležící subjektu. Neboť osoba je subjekt, a je jím také rodina, protože je složena z osob spojených pevným poutem společenství, které dohromady tvoří jeden *společný subjekt*. Rodina je subjektem dokonce více než všechny ostatní společenské instituce: víc než národ, stát, společnost a mezinárodní organizace. Zmíněné společnosti, obzvláště národy, požívají takové vlastní subjektivity, jaké se jim dostává od osob a rodin, do nichž patří. Nejsou tyto poznámky jen „teoretické“, formulované za účelem „pozdvihnutí“ rodiny v očích veřejnosti? Ne, jedná se spíše o jiný způsob vyjádření toho, co je rodina. I to lze odvodit ze čtvrtého přikázání.

Je to pravda, která si zasluhuje, abychom na ni upozornili a ji prohloubili: zdůrazňuje totiž význam, jenž má toto přikázání i pro moderní systém *lidských práv*. Příkazy vydané institucemi užívají právnické výrazy. Zatímco Bůh říká: „cti“. Všechna „lidská práva“ jsou nakonec křehká a neúčinná, jestliže v jejich základu chybí imperativ: „cti“; jinými slovy, jestliže schází *uznání člověka* z toho prostého důvodu, že je člověk, „tento“ člověk. *Sama práva nestačí*.

Proto není přeháněním tvrzení, že život národů, států a mezinárodních organizací „prochází“ skrze rodinu a že „je založen“ na čtvrtém přikázání desatera. Doba, v níž žijeme, je přes řadu vypracovaných právních deklarací *do značné míry ohrožována „odcizením“*, které je plodem „osvícenských“ předpokladů, podle nichž je člověk „více“ člověkem, jestliže je „jen“ člověkem. Není obtížné zjistit, jak je naše doba ohrožena odcizením ode všeho, co různými způsoby patří do plnosti lidského bohatství. Zde je zapotřebí svědectví rodin, neboť *sebebpotvrzení člověka* je do velké míry vztaženo *k rodině*, a v důsledku toho ke čtvrtému přikázání. V Božím plánu je rodina první školou, v níž se člověk učí různým aspektům lidství. *Bud' člověkem!* Tak zní imperativ, který předává rodina: buď člověkem jako syn své vlasti, občan svého státu, a dnes bychom mohli říci jako občan světa. Ten, kdo dal lidstvu čtvrté přikázání, je Bůh „dobrotivý“ k lidstvu (Řekové říkali *filanthropos*). Stvořitel vesmíru je *Bůh lásky a života*. Chce, aby člověk měl život a měl jej v hojnosti, jak hlásá Kristus (srov. Jan 10,10): aby měl život především díky rodině.

Nyní jasně vidíme, že „civilizace lásky“ je úzce spjata s rodinou. *Civilizace lásky pro mnohé dosud představuje čirou utopii*. Myslí si totiž, že láska nemůže být od nikoho požadována a nikomu ukládána a že je to svobodná volba, již mohou lidé přijmout nebo odmítnout.

V tom všem je kus pravdy. A přesto je tu skutečnost, že Ježíš Kristus nám zanechal přikázání lásky, stejně jako Bůh přikázal na hoře Sinaj: „Cti svého otce i svou matku.“ Láska tedy není utopie - je dána člověku jako úkol, jenž má uskutečňovat s pomocí Boží milosti. Ve svátosti manželství je svěřen muži a ženě jako základní princip jejich „povinnosti“ a stává se pro ně základem společného úsilí: nejdříve manželského, a potom otcovského a mateřského. Při udělování svátosti se manželé jeden druhému dávají a navzájem se přijímají a prohlašují, že jsou ochotni přijímat a vychovávat děti. Toto jsou stěžejní místa lidské společnosti, kterou nelze nazvat jinak než „civilizací lásky“.

Rodina je projevem a zdrojem takové lásky. *Jí prochází hlavní proud civilizace lásky*, která v ní nachází své „společenské základy“.

Církevní otcové v křesťanské tradici nazývali rodinu „domácí církví“ nebo „malou církví“. Tím měli na mysli civilizaci lásky jako možný systém života a lidského soužití. „Být spolu“ jako rodina, být jedni pro druhé, vytvářet společný prostor, v němž by našel sebebpotvrzení každý člověk jako takový, v němž by našel sebebpotvrzení „tento“ konkrétní člověk. Někdy se jedná o osoby tělesně nebo duševně postižené, jichž se takzvaně „pokroková“ společnost raději zbavuje. Takové společnosti se může podobat i rodina. Stává se jí, když se chvatně zbavuje toho, kdo je starý, postižený znetvořením nebo nemocí. Jedná tak, protože jí schází víra v Boha, *pro něhož „všichni žijí“* (Lk 20,38) a všichni jsou povoláni k plnosti Života.

Ano, *civilizace lásky je možná, není to utopie*. Je však možná jen díky trvalému a živému vztahu s „Bohem a Otcem našeho Pána Ježíše Krista, od něhož mají původ všechny rody na nebi i na zemi“ (srov. Ef 3,14-15), od něhož mají původ všechny lidské rodiny.

Výchova

16. *V čem spočívá výchova?* Abychom na tuto otázku mohli odpovědět, musíme si připomenout dvě základní pravdy. Za prvé, člověk je povolán k životu v pravdě a v lásce, a za druhé se každý člověk realizuje upřímným sebedarováním. To platí jak pro vychovávajícího, tak pro vychovávaného. Výchova proto představuje jedinečný proces, v němž je vzájemné společenství lidí naplněno velikým významem. *Vychovatel* je osoba, která „plodí“ v duchovním smyslu. Z tohoto zorného úhlu může být výchova považována za skutečný a pravý apoštolát. Je to životně důležitá komunikace, která nevytváří jen hluboký vztah mezi vychovatelem a vychovávaným, ale dává oběma účast na pravdě a lásce, na konečném cíli, k němuž je Bohem Otcem, Synem a Duchem svatým povolán každý člověk.

Otcovství a mateřství předpokládají společnou existenci a vzájemné působení nezávislých subjektů. Zvláště je to patrné na matce, která počala novou lidskou bytost. První měsíce její přítomnosti v lůně matky utvářejí zvláštní pouto, které již nese svou výchovnou hodnotu. *Matka utváří již v prenatálním období nejen strukturu organismu svého dítěte, ale nepřímo také celé jeho lidství.* I když se jedná o proces směřující od matky k dítěti, nesmíme opomenout zvláštní vliv, který má *rodící se dítě* na matku. Tohoto *vzájemného vlivu*, který se projeví navenek po narození dítěte, se otec neúčastní přímo. Musí však zodpovědně usilovat o to, aby poskytoval svou pozornost a podporu v průběhu těhotenství, a je-li to možné také v okamžiku porodu.

Pro „civilizaci lásky“ je nezbytné, aby muž *prožíval mateřství ženy, své manželky, jako dar*: to má nesmírný vliv na celý výchovný proces. Velice záleží na jeho ochotě účastnit se správným způsobem na této první fázi daru lidství a mít podíl, jako manžel a otec, na mateřství své ženy.

Výchova je tedy především „věnování“ lidství oběma rodiči: společně předávají své zralé lidství novorozenci, jenž jim na oplátku daruje svou novost a svěžest lidství, kterou přináší na svět. To se uskutečňuje i v případě dětí duševně nebo tělesně postižených: a v takovém případě může dokonce jejich situace vyvolat naprosto jedinečnou výchovnou sílu.

Církev se tedy při manželském obřadu právem táže: „Přijmete děti od Pána Boha ochotně a budete je vychovávat podle Božího zákona?“³⁹ Manželská láska se projevuje ve výchově pravou rodičovskou láskou. „Společenství osob“, které se v rodině zpočátku projevuje jako manželská láska, se doplňuje a zdokonaluje předáváním dětem při výchově. S potenciálním bohatstvím, jímž je každý člověk narozený a vyrůstající v rodině, musí být zodpovědně nakládáno takovým způsobem, aby nedegenerovalo a nepoztrácelo se, ale aby se naopak naplňovalo ve stále zralejším lidství. I to je *dynamika vzájemnosti*, v níž jsou rodiče-vychovatelé do jisté míry také vychovávaní. Ti, kdo své děti vyučují lidství, se mu od nich učí. Zde je jasně zřejmá *organická struktura rodiny* a je tu odhalen zásadní význam čtvrtého přikázání.

Rodičovské „my“, „my“ manžela a manželky, se plozením a výchovou mění v „*my*“ rodiny, roubované na předcházející generace, a otevírá je k postupnému rozšiřování. Jedinečnou roli v něm hrají z jedné strany rodiče rodičů a z druhé strany děti dětí.

Jestliže platí, že *rodiče* přijímají darem života účast na stvořitelském Božím díle, pak také platí, že se výchovou účastní na *Boží otcovské a zároveň mateřské pedagogice*. Boží otcovství podle svatého Pavla představuje původní model všeho rodičovství ve vesmíru (srov. Ef 3,14-15), zejména pak lidského otcovství a mateřství. O božské pedagogice nás plně poučilo věčné Boží Slovo, které svým Vtělením zjevilo člověku pravý a úplný rozměr jeho povolání: Boží synovství. A zjevilo tak i skutečný význam lidské výchovy. *Skrze Krista je* veškerá výchova v rodině i mimo ni *včleněna do spasitelného rozměru božské pedagogiky*, která se vztahuje na lidi i rodiny a vrcholí ve velikonočním tajemství smrti a vzkříšení našeho Pána. Z tohoto „srdce“ našeho vykoupení tryská každý křesťanský výchovný postup, jenž zároveň nepřestává být výchovou k plnému lidství.

Rodiče jsou *první a hlavní vychovatelé* svých dětí, a jim náleží *základní kompetence* také na tomto poli: jsou *vychovatelé, protože jsou rodiči*. Sdílejí své výchovné poslání s dalšími osobami a institucemi, jako církev a stát, které však stále musejí správně dodržovat *princip subsidiarity*. Z něj vyplývá oprávněnost, a dokonce povinnost, poskytovat rodině pomoc, ale silnější právo rodiny a její skutečné možnosti pro něj představují vnitřní a nepřekonatelnou hranici. Proto se princip subsidiarity staví do

³⁹ *Rituale Romanum, Ordo celebrandi matrimonium*, č. 60, cit. vydání, s. 17.

služby rodičovské lásky, a tak vychází vstříc dobru rodiny. Rodiče totiž nejsou schopni sami uspokojit všechny požadavky celého výchovného procesu, zvláště s ohledem na vyučování a na rozsáhlý sektor socializace. Subsidiarita tak doplňuje otcovskou a mateřskou lásku a potvrzuje její základní rysy, protože všichni ostatní účastníci výchovného procesu mohou jednat jen *jménem rodičů, s jejich souhlasem*, a do určité míry dokonce *s jejich pověřením*.

Proces výchovy směřuje k *sebevýchově*, již je dosaženo tehdy, když člověk *začíná* díky odpovídající úrovni duševní a tělesné zralosti *vychovávat sám sebe*. Sebevýchova v průběhu času překonává cíle dosažené výchovným procesem, v němž je sebevýchova neustále zakořeněna. Dospívající se setkává s novými lidmi a s novými prostředími, zejména s učiteli a spolužáky, kteří mohou ovlivňovat jeho život buď v souladu s výchovou, nebo s ní mohou být v rozporu. V této etapě se dopívající do určité míry odcizuje výchově získané v rodině a vůči rodičům někdy zaujímá kritický postoj. Přesto všechno však sebevýchovný proces dítěte nebo dospívajícího nese stopy výchovného vlivu rodiny a školy. Mladý člověk zůstává niterně spjat s *kořeny své existence* i tehdy, když se mění a vydává se svým směrem.

Na tomto pozadí se novým způsobem odvíjí význam čtvrtého přikázání: „*Cti svého otce i svou matku*“ (Ex 20,12), a přitom zůstává organicky připojen k celému výchovnému procesu. Otcovství a mateřství, tento první a základní údaj v *daru lidství*, otevírají rodičům a dětem nové a hlubší perspektivy. Plodit podle těla znamená započít další postupné a komplexní „plození“ prostřednictvím celého výchovného procesu. Přikázání desatera požaduje od dítěte, aby ctilo otce a matku. Ale jak už bylo uvedeno výše, totéž přikázání ukládá rodičům v jistém smyslu „symetrickou“ povinnost. Také oni musí „cítit“ své děti, malé i velké, a tento přístup je nutný po celou dobu výchovy, včetně výchovy ve škole. *Zásada vzdání úcty*, neboli uznání a respektování člověka, protože je člověk, je základní podmínkou každého správného výchovného procesu.

V rámci výchovy má církev hrát zvláštní úlohu. Ve světle tradice a učení koncilů lze velmi dobře říci, že se nejedná jen o to *svěřit církvi* nábožensko-mravní výchovu člověka, ale o to, aby byl celý výchovný proces dané osoby podporován „*společně*“ s církví. Rodina je povolána k tomu, aby svůj výchovný úkol vykonávala *uvnitř církve*, a účastnila se tak jejího života a poslání. Církev chce vychovávat především *prostřednictvím rodiny*, která je k tomu uschopněna svátostí manželství, je tedy „ve stavu milosti“, který z ní plyne a má své zvláštní „charisma“, které patří celému rodinnému společenství.

Jednou z oblastí, v nichž je rodina nenahraditelná, je jistě oblast *náboženské výchovy*, díky níž rodina roste jako „domácí církev“. Náboženská výchova a katecheze dětí začleňují rodinu do církve jako skutečný *subjekt evangelizace a apoštolátu*. Jedná se o právo, které je vnitřně provázáno s *principem náboženské svobody*. Rodiny, a ještě konkrétněji rodiče, mají svobodu zvolit si pro své děti takový způsob náboženské a mravní výchovy, který odpovídá jejich vlastnímu přesvědčení. Ale i když tyto úkoly svěří církevními institucím nebo školám vedeným církevními osobami, je nutné, aby jejich výchovná součinnost nepolevovala a byla trvalá a aktivní.

V kontextu výchovy nesmí zůstat stranou ani zásadní otázka *volby povolání*, a v jejím rámci zvláště *příprava na manželský život*. Církev přispívá k přípravě na manželství značným úsilím a iniciativami, například formou organizovaných kursů pro snoubence. To vše je hodnotné a nezbytné, ale nesmíme zapomínat, že příprava na budoucí život manželského páru je *především úkol rodiny*. Odpovídajícím způsobem se s tímto úkolem mohou vypořádat jen rodiny duchovně vyvrážené. A proto je nutné zdůraznit potřebu mimořádné *solidarity mezi rodinami*, která se může projevat různými organizačními formami, jakými jsou sdružení rodin pro rodiny. Instituce rodiny získává sílu z této solidarity, díky níž se nesbližují jen jednotlivé osoby, ale také společenství tím, že berou na sebe úkol společné modlitby a za přispění všech hledají odpovědi na základní otázky, které jim život klade. Není to snad drahocenná forma vzájemného *apoštolátu rodin*? Důležité je, aby se rodiny snažily mezi sebou vytvořit pouta solidarity. To jim kromě jiného dovoluje navzájem si sloužit ve výchově: rodiče se učí od dalších rodičů, děti od dalších dětí. Tak se vytváří osobitá výchovná tradice, již dodává sílu povaha „domácí církve“, kterou je právě rodina.

Nevyčerpatelným pramenem všeho, co lidská rodina jako „společenství osob“ potřebuje, je *evangelium lásky*. V lásce nachází podporu a výsledný smysl celého výchovného procesu jako zralého plodu vzájemného sebedarování rodičů. Námahou, utrpením a zklamáními, jimiž je výchova člověka

doprovázena, je láska neustále vystavována trvalému prověřování. Aby mohla tuto zkoušku překonat, potřebuje zdroj duchovní síly, jenž lze nalézt jen v tom, který „miloval až do krajnosti“ (Jan 13,1). Tak se *výchova zcela začleňuje do obzoru „civilizace lásky“*, na níž závisí a k jejímuž budování do značné míry přispívá.

Církev se po celý Rok rodiny neustále s důvěrou modlí *za výchovu člověka*, aby rodiny odvážně, s důvěrou a nadějí vytrvaly ve výchovném úsilí, i přes obtíže, které jsou někdy tak těžké, že se zdají nepřekonatelné. Církev se modlí za vítězství sil „civilizace lásky“, tryskajících z pramene Boží lásky; sil, které církev bez ustání uděluje pro dobro celé lidské rodiny.

Rodina a společnost

17. Rodina je společností osob, nejmenší buňkou společnosti a jako taková je základní *institucí* života každé společnosti.

Co rodina jako instituce očekává od společnosti? Především *uznání své identity* a přijetí své *sociální subjektivitu*. Tato subjektivita je spjata s vlastní identitou manželství a rodiny. Manželství, které je základem rodiny, je ustaveno smlouvou, jíž „muž a žena zakládají celoživotní společenství, jež je svou povahou zaměřeno k plození a výchově dětí.“⁴⁰ Jedině takový svazek může být společností uznán a potvrzen jako „manželství“. Nemohou jím však být jiné meziosobní vztahy, které neodpovídají výše uvedeným podmínkám, přestože se dnes právě v tomto ohledu šíří tendence, které jsou velice nebezpečné pro budoucnost rodiny a samotné společnosti.

Žádná lidská společnost nemůže riskovat permisivismus v zásadních otázkách týkajících se manželství a rodiny! Podobný morální permisivismus nemůže než poškozovat skutečné požadavky pokoje a společenství lidí. Z toho je pochopitelné, proč církev mocně brání identitu rodiny a podněcuje kompetentní instituce, zvláště politické činitele, stejně jako mezinárodní organizace, aby nepodléhali pokušení zdánlivé a falešné modernosti.

Rodina je jako společenství lásky a života pevně společensky zakořeněnou realitou a je svým zcela jedinečným způsobem *suverénní společnosti*, i když je z různých stran omezována. Potvrzení suverenity rodiny jako instituce a konstatování jejich četných omezení nás přivádějí k *právům rodiny*. S tímto záměrem Svatý stolec v roce 1983 uveřejnil *Chartu práv rodiny*, jež zůstala aktuální dodnes.

Práva rodiny jsou úzce *spjata s právy člověka*: jestliže totiž platí, že rodina je společenství osob, závisí její seberealizace do značné míry na správném užívání práv osob, z nichž se skládá. Některé z těchto práv se týkají rodiny přímo, jako právo rodičů na zodpovědné plození a výchovu potomstva; zatímco jiné se rodinného kruhu dotýkají jen nepřímo: mezi nimi má mimořádný význam právo na majetek, zvláště na takzvaný rodinný majetek, a právo na práci.

Práva rodiny *však nejsou jen pouhým matematickým součtem* práv osoby, neboť rodina je *něco víc než* součet svých jednotlivých členů. Je to společenství rodičů a dětí; někdy bývá společenstvím několika generací. Proto její subjektivita, budovaná na základě Božího plánu, zakládá a vyžaduje svá vlastní a specifická práva. *Charta práv rodiny*, citovanými mravními principy počínaje, upevňuje existenci rodiny jako instituce ve společenském a právním řádu „velké“ společnosti: v národě, ve státě a v mezinárodních společenstvích. Každá z těchto „velkých“ společností je alespoň nepřímo podmíněna existencí rodiny; proto je definice úkolů a povinností „velké“ společnosti vůči rodině nanejvýš důležitá a zásadní.

První místo zaujímá téměř organické pouto utvořené mezi *rodinou a národem*. Samozřejmě ve všech případech nelze mluvit o národu v pravém smyslu slova. Existují však etnické skupiny, které se sice nemohou považovat za pravé národy, ale do určité míry vykonávají funkce „velké“ společnosti. V obou případech se pouto rodiny s etnickou skupinou nebo s národem zakládá především na *účasti na kultuře*. Rodiče v jistém smyslu rodí děti také pro národ, aby byly jeho členy a měly účast na jeho historickém a kulturním bohatství. Identita rodiny se od samého počátku do určité míry odvíjí na základě identity národa, k němuž patří.

Rodina svou účastí na kulturním bohatství národa přispívá ke *specifické suverenitě*, která vyplývá z

⁴⁰ *Kodex kanonického práva*, kán. 1055, 1; *Katechismus katolické církve*, č. 1601.

jeho vlastní kultury a z jeho jazyka. Na toto téma jsem mluvil na shromáždění UNESCO v Paříži v roce 1980 a vícekrát jsem se k němu pro jeho nepopíratelnou závažnost vrátil. Prostřednictvím kultury a jazyka nachází svou *duchovní suverenitu* nejen národ, ale každá rodina. Jinak by se v dějinách národů, zvláště evropských, dalo těžko vysvětlit mnoho událostí; dávných i nedávných, radostných i bolestných, vítězství i porážek, z nichž vyplývá, jak je rodina organicky spjata s národem a národ s rodinou.

Pouto rodiny a *státu* je částečně podobné a částečně odlišné. Stát se od národa liší svou méně „rodinnou“ strukturou, protože je organizován podle politického systému a má „byrokratičtější“ formu. Ovšem i státní systém má v určitém smyslu „duši“, podle toho, jak naplňuje svou povahu „politického společenství“, které je právně uspořádáno za účelem služby obecnému blahu.⁴¹ S touto „duší“ je velmi úzce spjata rodina, již se státem pojí právě *princip subsidiarity*. Neboť rodina je společenská realita nedisponující všemi potřebnými prostředky k realizaci svých cílů, a to i v oblasti vzdělání a výchovy. Proto je stát povolán k tomu, aby jednal podle zmíněného principu: kde je rodina soběstačná, musí být jejímu působení ponechána samostatnost; nadměrné vměšování státu by nebylo jen bezohledné, ale také škodlivé, protože by bylo zjevným porušením práv rodiny; jen tam, kde si rodina skutečně sama nevystačí, má stát možnost a povinnost zasáhnout.

Pomoc státu, která však nesmí vylučovat soukromé iniciativy, se projevuje - kromě oblasti výchovy a vzdělání na všech úrovních - například prostřednictvím institucí zaměřených na ochranu života a zdraví občanů, a obzvláště prostřednictvím pojistných opatření týkajících se světa práce. *Nezaměstnanost* v naší době představuje jednu z nejvážnějších hrozeb rodinnému životu a oprávněně působí obavou všem společností. Pro politiku jednotlivých států představuje naléhavou výzvu a pro sociální nauku církve je předmětem bedlivých úvah. Je nanejvýš nutné a naléhavé přistupovat k odvážným řešením, která by dokázala vidět také za národní hranice a brala v úvahu množství rodin, pro které nedostatek pracovních příležitostí znamená situaci dramatické bídy.⁴²

Mluvíme-li ve vztahu k rodině o práci, je důležité podtrhnout význam a váhu *pracovní činnosti žen vykonávané v rodinném kruhu*.⁴³ musí být *plně uznána a doceněna*. „Námaha“ ženy, která poté, co přivedla dítě na svět, se o ně stará, živí ho a stará se o jeho výchovu, zvláště v prvních letech, je tak velká, že se nemusí obávat srovnání s žádnou profesionální prací. To musí být prohlášeno alespoň se stejným důrazem, s jakým je obhajováno každé jiné právo týkající se práce. Mateřství se pro veškerou námahu, kterou obnáší, musí dostat také ekonomického uznání, alespoň rovnocenného s ohodnocením jiných prací vykonávaných na obživu rodiny v tak delikátní fázi jejího života.

Je zapotřebí opravdu veškerého úsilí, aby rodina dosáhla uznání jako *společnost prvního řádu*, a v určitém smyslu společnost „suverénní“! Její „suverenita“ je pro blaho společnosti nezbytná. Každý národ, který je opravdu suverénní a duchovně silný, se skládá ze silných rodin, které si jsou vědomy svého povolání a dějinného poslání. *Rodina stojí ve středu* všech těchto problémů a úkolů: odsunout ji do podřízené a druhotné úlohy a vyloučit ji z postavení, jež jí ve společnosti přísluší, znamená způsobit těžkou škodu skutečnému růstu celé společnosti.

II.

ŽENICH JE S VÁMI

V galilejské Káně

18. Když Ježíš jednoho dne mluvil s Janovými učedníky, zmínil se o pozvání na svatbu a o přítomnosti ženicha mezi pozvanými: „Ženich je s nimi.“ (Mt 9,15) Poukazoval tím na obraz Boha jako ženicha, který byl naplněn v jeho osobě a byl používán již ve Starém zákoně, proto, aby zjevil plnost Božího tajemství

⁴¹ Srov. pastorální konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 74.

⁴² Srov. enc. *Centesimus annus* (1.května 1991), 57: AAS 83 (1991), 862-863.

⁴³ Srov. enc. *Laborem exercens* (14.zář 1981), 19: AAS 73 (1981), 625-629).

jako tajemství Lásky.

Ježíš tím, že se označil za „ženicha“, odhaluje podstatu Boha a potvrzuje jeho velikou lásku k člověku. Ale výběrem tohoto obrazu také nepřímou vrhá světlo na hlubokou pravdu o manželské lásce. Když jej Ježíš používá v souvislosti s Bohem, ukazuje, kolik otcovství a kolik Boží lásky se odráží v lásce muže a ženy, kteří se spojují v manželství. Proto se Ježíš na počátku svého poslání účastní svatební hostiny v *galilejské Káně* spolu s Marií a s prvními učedníky (srov. Jan 2,1-11). Tím chce ukázat, *jak je pravda o rodině vepsána do Božího zjevení a do dějin spásy*. Ve Starém zákoně, zvláště u proroků, nacházíme velice krásná slova o *Boží lásce*: je to láska starostlivá, jako láska matky k dítěti, něžná jako láska snoubence, ale zároveň je to láska stejně živě žárlivá; především to není láska trestající, ale odpouštějící; je to láska, která se sklání k člověku jako otec k marnotratnému synu, pozvedá jej a dává mu účast na božském životě. Je to láska, která uvádí v úžas: novinka, kterou celý pohanský svět dosud nepoznal.

Ježíš je v galilejské Káně jako *hlasatel božské pravdy o manželství*; pravdy, o níž se může lidská rodina opřít a čerpat z ní sílu proti všem životním zkouškám. Ježíš hlásá tuto pravdu svou přítomností na svatbě v Káně a svým prvním „znamením“: vodou proměněnou ve víno.

Pravdu o manželství hlásá dál při rozhovoru s farizeji, když vysvětluje, že láska, která je od Boha, láska něžná a manželská, je *zdrojem hlubokých a radikálních požadavků*. Mojžíš, který dovolil dát rozlukový list, nebyl tolik náročný. Když se farizeové v živém sporu odvolávají na Mojžíše, Ježíš jim kategoricky odpovídá: „Ale na začátku to tak nebylo.“ (Mt 19,8) A připomíná jim: Ten, kdo stvořil člověka, jej stvořil jako muže a ženu, a prohlásil: „Proto opustí muž otce i matku a připojí se ke své ženě a ti dva budou jeden člověk.“ (Gn 2,24) Důsledně logicky pak uzavírá: „Už tedy nejsou dva, ale jeden. Co tedy Bůh spojil, člověk nerozlučuj!“ (Mt 19,6) Na námitku farizejů, kteří se zaštiťují Mojžíšovým zákonem, odpovídá: „Mojžíš vám dovolil rozvod se ženou pro tvrdost vašeho srdce, ale na začátku to tak nebylo.“ (Mt 19,8)

Ježíš se odvolává na „začátek“, a u samotných kořenů stvoření znovu nachází Boží plán, který tvoří základ rodiny, a jejím prostřednictvím je základem veškerých dějin lidstva. Přirozená realita manželství se z Kristovy vůle stává pravou a skutečnou svátostí Nové smlouvy, stvrzenou pečeti Kristovy vykupitelské krve. *Manželé a rodiny, pamatujte, za jakou cenu jste byli „koupeni“!* (srov. 1 Kor 6,20).

Tuto podivuhodnou pravdu je však *lidsky obtížné* přijmout a žít. Jak bychom se mohli divit, že Mojžíš ustoupil požadavkům svého národa, jestliže i sami apoštolové po vyslechnutí slov svého Učitele odpovídají: „Když je to mezi mužem a ženou takové, je lepší se neženit.“ (Mt 19,10) Přesto však Ježíš pro blaho muže a ženy, rodiny a celé společnosti potvrzuje požadavek, který Bůh stanovil na samém začátku. Zároveň však využívá příležitosti k tomu, aby ujistil o hodnotě volby zřeknout se manželství pro Boží království: také tato volba umožňuje „plodit“, i když jiným způsobem. Z této volby se rodí zasvěcený život, řády a náboženské kongregace na Východě i na Západě a v tradici latinské církve také kázeň kněžského celibátu. Není tedy pravda, že „je lepší se neženit“, ale láska k nebeskému království může vést i k rozhodnutí neuzavřít manželství (srov. Mt 19,12).

Manželství však zůstává *běžným povoláním člověka*, které přijímá největší část Božího lidu. Živé kameny na stavbu duchovního chrámu, o nichž mluví apoštol Petr (srov. 1 Petr 2,5), se utvářejí v rodině. Těla manželů jsou příbytkem Ducha svatého (srov. 1 Kor 6,19). Poněvadž předání božského života předpokládá předání života lidského, rodí se z manželství nejen děti lidské, ale mocí křtu také adoptivní děti Boží, které žijí novým životem, jenž prostřednictvím Ducha přijaly od Krista.

Drazí bratři a sestry, manželé a rodiče, tímto způsobem je *Ženich s vámi*. Víte, že je Dobrý pastýř, a znáte jeho hlas. Víte, kam vás vede, jak bojuje, aby vám zajistil pastviny, na nichž najdete život a budete jej mít v hojnosti; víte, jak se staví dravým vlkům a je stále připraven vyrvat jim své ovce ze spárů: každého manžela a každou manželku, každého syna a každou dceru, každého člena vašich rodin. Víte, že jako Dobrý pastýř je ochoten dát za své stádo svůj život (srov. Jan 10,11). Vodí vás po cestách, které nejsou příkré a nehrozí na nich léčky mnoha současných ideologií; opakuje dnešnímu světu celou pravdu, jako když ji sděloval farizeům nebo když ji hlásal apoštolům, kteří ji pak zvěstovali ve světě tehdejšími lidmi, Židy a Řeky. Učedníci si byli dobře vědomi, že Kristus obnovil vše, že se člověk stal „novým stvořením“: už není Žid anebo Řek, už není otrok anebo člověk svobodný, už není muž anebo žena; všichni jsou „jedno“ v Kristu Ježíši (srov. Gal 3,28), a byla mu dána důstojnost adoptivního Božího

dítěte. Tento člověk v den letnic obdržel Ducha Utěšitele, Ducha pravdy, a to byl počátek nového Božího lidu, jímž je církev, prvotina nových nebes a nové země (srov. Zj 21,1).

Apoštolové, kteří dříve cítili bázeň také vůči manželství a rodině, dostali odvahy. Pochopili, že manželství a rodina jsou skutečným povoláním, které vychází od samotného Boha, že jsou apoštolátem: apoštolátem laiků. Slouží k přeměně a obnově světa, všeho stvořeného a celého lidstva.

Drahé rodiny, i vy musíte být odvážné, stále připravené vydat svědectví o naději, kterou máte (srov. 1 Petr 3,15), protože její kořeny vsadil do Vašeho srdce Dobrý pastýř svým evangeliem. Musíte být připravené následovat Krista k pastvinám, které dávají život a které připravil On sám velikonočním tajemstvím své smrti a vzkříšení.

Nebojte se rizik! Boží síly jsou o mnoho mocnější než vaše obtíže! Nesmírně větší než zlo, které působí ve světě, je účinek *svátosti smíření*, která není církevními otcí nadarmo nazývaná „druhým křtem“. Mnohem účinnější než zkáza přítomná ve světě je Boží síla svátosti *biřmování*, která přivádí křest ke zralosti. Naporovnatelně větší je především moc eucharistie.

Eucharistie je skutečně podivuhodná svátost. Kristus nám v ní zanechal sebe sama jako pokrm a nápoj, jako zdroj spasitelné moci. Zanechal nám sebe sama, abychom měli život a měli jej v hojnosti (srov. Jan 10,10): život, který je v Něm a který nám udělil darem Ducha při svém zmrtvýchvstání třetího dne po smrti. Život, který od něj přichází, je pro nás! *Je tu pro vás, drazí manželé, rodiče a rodiny!* Neustavil snad eucharistii při poslední večeři v prostředí rodiny? Když se scházíte k jídlu a jste spolu spojeni, *Kristus je vám nablízku*. Dokonce víc než to, On je Emanuel, Bůh s námi, když přistupujete k eucharistické hostině. Může se stát, že jako v Emauzích jej poznáte teprve při „lámání chleba“ (srov. Lk 24,35). Stává se také, že On dlouho stojí u dveří a tluče v očekávání, že mu dveře budou otevřeny, aby mohl vejít a večeřet s námi (srov. Zj 3,20). Jeho poslední večeře a slova, jež tehdy vyslovil, si zachovávají veškerou moc a moudrost oběti na kříži. Není jiné moci a jiné moudrosti, jimiž bychom mohli být spaseni a jimiž bychom mohli pomoci ke spáse ostatním. Není jiné moci a jiné moudrosti, jimiž byste vy, rodiče, mohli vychovávat své děti i sami sebe. *Výchovná moc eucharistie* je potvrzena generacemi a staletími.

Dobrý pastýř je s námi všude. Jako byl v galilejské Káně, *Ženich mezi oním ženichem a nevěstou*, kteří se svěřovali jeden druhému pro celý život, je dnes Dobrý pastýř s Vámi jako důvod k naději, síla srdcí, pramen stále nového nadšení a znamení vítězství „civilizace lásky“. Ježíš, Dobrý pastýř, nám opakuje: *Nebojte se, Já jsem s vámi*. „Já jsem s vámi po všechny dny až do konce světa.“ (Mt 28,20) Odkud vzít tolik síly? Odkud vzít jistotu, že Ty jsi s námi, i když Tě zabili, Boží Synu, a zemřel jsi jako každá jiná lidská bytost? Evangelista říká: „Miloval je až do krajnosti.“ (Jan 13,1) Takže Ty nás miluješ, Ty, jenž jsi První a Poslední, Ty, jenž jsi Živý; Ty, jenž jsi zemřel a nyní žiješ navěky (srov. Zj 1,17-18).

Veliké tajemství

19. Svatý Pavel shrnuje téma rodinného života slovy: „*veliké tajemství*“ (srov. Ef 5,32). I když kořeny všeho, co o tomto „velikém tajemství“ napsal v listu Efesanům, vyrůstají z knihy Geneze a z celé starozákonní tradice, nově jej formuluje, což se projeví v učitelském úřadě církve.

Církev vyznává, že manželství je jako svátost manželské smlouvy „velikým tajemstvím“, neboť vyjadřuje *Kristovu snoubeneckou lásku k jeho církvi*. Svatý Pavel píše: „Muži, (každý z vás) ať miluje svou ženu, jako Kristus miloval církev a vydal sám sebe za ni, aby ji posvětil a očistil koupelí ve vodě a slovem.“ (Ef 5,25-26) Apoštol zde mluví o křtu, jímž se list Římanům široce zabývá a ukazuje ho jako účast na Kristově smrti nutné proto, abychom s ním mohli sdílet jeho život (srov. Řím 6,3-4). Touto svátostí se věřící *rodí* jako nový člověk, neboť křest má moc předat nový život, život samotného Boha. Tajemství Bohočlověka je v určitém smyslu shrnuto ve křtu: „Kristus Ježíš, náš Pán, Syn nejvyššího Boha“, řekne později svatý Irenej a s ním řada dalších Otců východní a západní církve, „se stal synem člověka, aby se člověk mohl stát synem Božím.“⁴⁴

Ženichem je tedy sám Bůh, který se učinil člověkem. Ve Staré smlouvě se Jahve představuje jako Ženich Izraele, vyvoleného národa: jako Ženich něžný a náročný, žárlivý a věrný. Všechny nevěry,

⁴⁴ Srov. *Adversus haereses*, III, 10, 2: PG 7, 8, 73; *SCh* 211, 116-119; SV. ATANÁŠ. *De incarnatione Verbi*, 54: PG 25, 191-192; SV. AUGUSTIN. *Sermo* 185, 3: PL 38, 999; *Sermo* 194, 3, 3: PL 38, 1016.

zběhnutí a modloslužby, kterých se Izrael dopustil a které dramaticky a působivě popisují proroci, nedokázaly zhasit lásku, jíž *Bůh-Ženich* „miluje až do krajnosti“ (srov. Jan 13,1).

Manželské společenství mezi Bohem a jeho lidem je potvrzeno a naplněno v Kristu, v nové smlouvě. Kristus nás ujišťuje, že Ženich je s námi (srov. Mt 9,15). Je s námi všemi, je s církví. *Církev se stává nevěstou*: nevěstou Kristovou. Tato nevěsta, o níž je řeč v listě Efesanům, se zpřítomňuje v každém pokřtěném, a je jako osoba, která se dává spatřit svému Ženichovi: „Miloval církev a vydal sám sebe za ni... Tím si chtěl církev připravit slavnou, bez poskvrny, vrásky nebo něčeho takového, aby byla svatá a bez vady.“ (Ef 5,25-27) Láska, jíž Ženich „miloval“ církev „až do krajnosti“, působí, že je církev stále znovu svatá ve svých světcích, i když nepřestává být církví hříšníků. I hříšníci, „celníci a nevěstky“, jsou povoláni ke svatosti, jak potvrzuje v evangeliu sám Kristus (srov. Mt 21,31). Všichni jsou povoláni k tomu, aby se stali církví oslavenou, svatou a neposkvrněnou. „Budte svatí,“ říká Pán, „neboť já jsem svatý.“ (Lv 11,44; srov. 1 Petr 1,16)

Toto je nejvyšší rozměr „velikého tajemství“, vnitřní význam, který má *svátostný dar* v církvi, nejhlubší smysl křtu a eucharistie. Jsou to plody lásky, jíž Ženich miloval až do krajnosti; lásky, jež se stále šíří a obdarovává lidi rostoucí účastí na Božím životě.

Svatý Pavel po svých slovech: „Muži, (každý z vás) ať miluje svou ženu“ (Ef 5,25), hned ještě důrazněji dodává: „Tak také muž má mít svou ženu rád jako vlastní tělo. Kdo má svou ženu rád, projevuje tím lásku sám sobě. Nikdo přece nemá v nenávisti vlastní tělo, ale dává mu jíst a přeje mu. Tak i Kristus (jedná) s církví, protože jsme údy jeho těla.“ (Ef 5,28-30) A nabádá manžele slovy: „Podřizujte se jeden druhému z úcty ke Kristu.“ (Ef 5,21)

Toto je jistě nový pohled na věčnou pravdu o manželství a rodině viděné ve světle Nové smlouvy. Kristus ji zjevil v evangeliu, svou přítomností v galilejské Káně, obětí na kříži a svátostmi své církve. Manželé tak v Kristu nacházejí *opěrný bod své manželské lásky*. Když svatý Pavel mluví o Kristu - Snoubenci církve - používá analogie s manželskou láskou. Vrací se ke knize Geneze: „Proto muž opustí otce i matku a přidrží se své ženy a budou jeden člověk.“ (Gn 2,24) Zde je „veliké tajemství“ věčné lásky, přítomné ještě před stvořením, zjevené v Kristu a svěřené církvi. „Toto tajemství je veliké,“ opakuje apoštol, „mám na mysli vztah Krista a církve.“ (Ef 5,32) Proto nelze chápat církev jako tajemné tělo Kristovo, jako znamení smlouvy Boha s člověkem, jako univerzální svátost spásy, a přitom odhlížet od „velikého tajemství“, spjatého se stvořením člověka jako muže a ženy a s povoláním obou k manželské lásce, k otcovství a k mateřství. „Veliké tajemství“, jímž je církev a lidstvo v Kristu, nemůže existovat bez „velikého tajemství“, jež je vyjádřeno v bytí „jedním tělem“ (srov. Gn 2,24; Ef 5,31-33), neboli ve skutečnosti manželství a rodiny.

Sama rodina je velikým Božím tajemstvím. Jako „domácí církev“ je *Kristovou nevěstou*. Univerzální církev, a v ní každá partikulární církev, se jako Kristova nevěsta zjevuje bezprostředněji v „domácí církvi“ a v lásce, která je v ní žita: v lásce manželské, otcovské a mateřské, v lásce bratrské a v lásce společenství osob a generací. Je snad lidská láska myslitelná bez Ženicha a bez lásky, jíž miloval až do krajnosti? Manželé mohou milovat „až do krajnosti“ jen tehdy, když přijmou účast na této lásce a na tomto tajemství: buď jí budou účastni nebo nikdy úplně nepoznají, co je láska, a jak radikální nároky klade. To pro ně nepochybně představuje vážné nebezpečí.

Učení listu Efesanům udivuje svou hloubkou a *etickou silou*. Apoštol Pavel označuje manželství, a nepřímou rodinu, jako „veliké tajemství“ ve vztahu s Kristem a církví a znovu může zdůraznit to, co dříve řekl manželům: „A proto každý z vás ať miluje svou ženu jako sám sebe,“ a dodává ještě: „a manželka ať zase svému muži projevuje úctu.“ (Ef 5,33) Projevuje úctu, protože miluje a ví, že je milována. Mocí této lásky se manželé *stávají vzájemným darem*. V lásce je obsaženo uznání osobní důstojnosti druhého partnera a jeho neopakovatelné jedinečnosti: každého z nich, protože oba jsou lidskými bytostmi, si totiž Bůh vyvolil ze všech stvoření na zemi pro něj samotného;⁴⁵ a každý z nich se však vědomým a odpovědným aktem svobodně činí darem pro toho druhého a pro děti darované Pánem. Svatý Pavel dále ve svém nabádání významově navazuje na čtvrté přikázání: „Děti, poslouchejte své rodiče, jak se to sluší u křesťanů, protože tak to má být. ‚Cti svého otce i matku‘ - to je první přikázání, (při kterém se slibuje)

⁴⁵ Srov. 2.EKUMENICKÝ Vatikánský koncil. Pastorační konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*, 24.

odměna: „aby se ti dobře vedlo a abys dlouho žil na zemi.“ A vy, otcové, nedrážděte svoje děti ke hněvu, ale vychovávejte je v kázni a napomínejte je (z pověření) Páně.“ (Ef 6,1-4) Apoštol tedy ve čtvrtém přikázání vidí nevyjádřenou výzvu ke vzájemné úctě mezi manželem a manželkou, mezi rodiči a dětmi, a tím je uznává za *princip soudržnosti rodiny*.

Nádherný způsob, jímž Pavel shrnul „veliké tajemství“, se v určitém smyslu jeví jako souhrn, *summa učení o Bohu a o člověku*, které došlo naplnění v Kristu. Západní myšlení se s rozvojem *moderního racionalismu* od tohoto učení bohužel stále více vzdaluje. Filozof, který formuloval zásadu: „Cogito, ergo sum“ („Myslím, tedy jsem“), také vtiskl modernímu chápání člověka *dualistický charakter*, jímž se vyznačuje. Racionalismu je vlastní stavět v člověku do radikálního protikladu ducha proti tělu a tělo proti duchu. Člověk je ale osoba v jednotě těla i ducha.⁴⁶ Tělo nemůže nikdy být omezováno na pouhou hmotu: je to „*oduchovnělé*“ tělo, stejně jako je duch tak hluboce spjat s tělem, že ho lze nazvat „*ztělesněným*“ *duchem*. Nejbohatším zdrojem poznání o těle je Slovo, které se stalo tělem. *Kristus zjevuje člověka člověku*.⁴⁷ Tento výrok 2.vatikánského koncilu je v určitém smyslu dlouho očekávanou odpovědí, již církev dala modernímu racionalismu.

Tato odpověď má zásadní význam pro chápání rodiny, zvláště v kontextu dnešní civilizace, o níž se zdá, jak bylo řečeno, že v tolika případech odmítla být „civilizací lásky“. Moderní doba zaznamenala velký pokrok v poznání hmotného světa a také v poznání psychologie člověka. Pokud jde však o nejnvtřnější rozměr člověka, o rozměr metafyzický, dnešní člověk z velké části zůstává sám pro sebe *neznámou bytostí*. Následkem toho zůstává *neznámou skutečností* také rodina. K tomu dochází odklonem od „velikého tajemství“, o němž mluví apoštol.

Následkem rozdělení člověka na ducha a tělo se v člověku usídlil sklon zacházet s tělem nikoli podle zásad jeho specifické podobnosti Bohu, ale podle zásad jeho podobnosti všem ostatním tělům v přírodě, tělům, které člověk užívá jako materiál pro svou činnost zaměřenou na výrobu spotřebních statků. Všichni však mohou okamžitě pochopit, jak nesmírná nebezpečí se ve skutečnosti skrývají v aplikaci podobných kritérií na člověka. Když je lidské tělo považováno za nezávislé na duchu a na myšlení a je využíváno jako *materiál*, podobně jako těla zvířecí - a to se děje například při manipulaci s lidskými zárodky a plody - pak jdeme vstříc nevyhnutelné a hrozné etické porážce.

V podobné antropologické perspektivě se lidská rodina ocitá ve zkušenosti *nového manicheizmu*, v němž je tělo stavěno do radikálního protikladu proti duchu: tělo nežije z ducha a duch neoživuje tělo. Člověk tak *přestává žít jako osoba a subjekt*. Navzdory opačným záměrům a prohlášením se stává výlučně *objektem*. Tato neomanichejská civilizace vede například k takovému pohledu na lidskou sexualitu, jenž ji považuje spíše za půdu vhodnou k *manipulaci a vykořisťování*, než za skutečnost onoho *prvotního úžasu*, jímž byl Adam ráno po stvoření tak uchvácen, že při pohledu na Evu zvolal: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla!“ (Gn 2,23) Je to úžas zaznívající ze slov Písne písní: „Učarovala jsi mi, sestro, má nevěsto, učarovala jsi mi jediným pohledem svých očí.“ (Pís 4,9) Jak daleko jsou některé moderní koncepce od hlubokého chápání mužství a ženství, které nám poskytuje Boží zjevení! V *lidské sexualitě* nám umožňuje odhalit *bohatství osoby*, která dochází pravého docenění v rodině a vyjadřuje své hluboké povolání také v panenství a v celibátu pro Boží království.

Moderní racionalismus *nesnáší tajemství*. Nepřijímá tajemství člověka, muže a ženy, a nechce ani uznat, že plná pravda o člověku byla zjevena v Ježíši Kristu. Nestrpí zejména „veliké tajemství“, zvěstované listem Efešanům, a usilovně proti němu bojuje. Pokud přizná v kontextu mlhavého deizmu možnost, nebo dokonce potřebu Nejvyšší nebo božské bytosti, rozhodně odmítá pojem Boha, který se stává člověkem, aby člověka spasil. Pro racionalismus je nemyslitelné, že by Bůh byl Vykupitel, a zvláště, že by byl „*Ženich*“, prvotní a jediný zdroj lidské manželské lásky. Racionalismus vykládá stvoření a smysl lidské existence naprosto odlišným způsobem. Je-li však člověk zbaven perspektivy Boha, který jej miluje a který jej prostřednictvím Krista zve, aby žil v Něm a s Ním, chybí-li rodině možnost účastnit se na „velikém tajemství“, co zbude kromě pouhého *časného rozměru života*? Zůstává časný život jako pole pro boj o existenci a namáhavé pachtění po zisku, především ekonomickém. „Veliké tajemství“, svátost lásky a života, která má svůj počátek ve stvoření a ve vykoupení a jejíž

⁴⁶ „Corpore et anima unus“, jak šťastně voleným výrazem upřesňuje Koncil: *tamtéž*, 14.

⁴⁷ *Tamtéž*, 22.

ručitelem je Kristus-Ženich, ztratilo v moderní mentalitě své nejhlubší kořeny. Je ohrožováno v nás i kolem nás. Kéž by se Rok rodiny, který církev slaví, stal pro manžely vhodnou příležitostí k opětovnému objevení tohoto tajemství a k jeho mocnému, odvážnému a nadšenému znovuuplatnění.

Matka krásné lásky

20. Dějiny „krásné lásky“ začínají Zvěstováním, podivuhodnými slovy, s nimiž se anděl obrátil na Marii, povolanou k tomu, aby se stala matkou Božího Syna. Mariiným „ano“ se Ten, který je „Bohem z Boha a Světlem ze Světla“ stává synem člověka; Maria je jeho matka a nepřestává být pannou, která „muže nepoznala“ (srov. Lk 1,34). *Maria* se jako panenská matka stává *Matkou krásné lásky*. Tato pravda byla zjevena již ve slovech archanděla Gabriela, ale její plný význam bude potvrzován a prohlubován postupně, při pouti víry, po níž bude Maria následovat svého syna.⁴⁸

„Matku krásné lásky“ přijal ten, kdo byl podle izraelské tradice už jejím pozemským snoubencem - *Josef z kmene Davidova*. Býval by měl právo uvažovat o své snoubence jako o své manželce a matce svých dětí. Bůh však do této manželské smlouvy zasahuje sám svou iniciativou: „Josefe, synu Davidův, neboj se k sobě vzít svou manželku Marii. Vždyť dítě, které počala, je z Ducha svatého.“ (Mt 1,20) Josef si je toho vědom, vidí na vlastní oči, že se v Marii počal nový život, který nepochází od něj, a proto chce, jako spravedlivý člověk dodržující Starý zákon, jenž v jeho případě nařizoval rozluku, rozvázat své manželství milosrdně (srov. Mt 1,19) Anděl Páně mu zjeví, že by to neodpovídalo jeho povolání, a dokonce by se to přičilo manželské lásce, která jej spojuje s Marií. Aby tato vzájemná manželská láska byla v plnosti „krásnou láskou“, je nutné, aby Josef přijal Marii a jejího Syna pod střechem svého nazaretského domu. Josef poslechne Boží poselství a jedná podle toho, co mu bylo nařízeno (srov. Mt 1,24). Také díky Josefovi je *tajemství Vtělení*, a s ním tajemství Svaté rodiny, *hluboce vryto do manželské lásky muže a ženy* a nepřímě také do rodokmenu každé lidské rodiny. To, co svatý Pavel nazve „velikým tajemstvím“ dochází nejvyššího výrazu ve Svaté rodině. Rodina se tak opravdu staví do středu Nové smlouvy.

Lze také říci, že dějiny "krásné lásky" v určitém smyslu začaly s první lidskou dvojicí - s Adamem a Evou. Pokušení, jemuž podlehl, a následující prvotní hřích je zcela nezbytně spojen s „krásnou láskou“. Zřejmě je to například v knize Tobit, v níž se snoubenci Tobit a Sára odvolávají na prarodiče Adama a Evu (srov. Tob 8,6), když mají vyjádřit smysl svého svazku. V Nové smlouvě to dosvědčuje také svatý Pavel, když mluví o Kristu jako o novém Adamovi (srov. 1 Kor 15,45): Kristus nepřichází odsoudit prvního Adama a první Evu, ale vykoupit je; přichází obnovit to, co je v člověku Božím darem, to, co je v něm věčně dobré a krásné a co představuje podstatu „krásné lásky“. Dějiny „krásné lásky“ jsou v určitém smyslu *dějiny lidské spásy*.

„Krásná láska“ vždy začíná *osobním zjevením sebe sama*. Eva se ve stvoření zjevuje Adamovi a Adam se zjevuje Evě. V průběhu dějin si nové lidské páry navzájem říkají: „Půjdeme životem společně.“ Tak začíná rodina jako svazek dvou lidí, a mocí svátosti jako nové společenství v Kristu. *Aby láska byla opravdu krásná, musí být Božím darem*, který je Duchem svatým vsazen do lidských srdcí a je v nich neustále živý (srov. Řím 5,5). Církev si je toho dobře vědoma, a proto při svátosti manželství prosí Ducha svatého, aby navštívil lidská srdce. Aby to skutečně byla „krásná láska“, tj. dar osoby jiné osobě, musí pocházet od Toho, který je sám darem i zdrojem všech darů.

Tak tomu bylo v evangeliu s Marií a Josefem, kteří na prahu Nové smlouvy znovu prožívají zkušenost „krásné lásky“ popisované v Písni písní. Josef myslí na Marii a říká jí: „Sestro má, nevěsto.“ (srov. Pís 4,9) Maria, matka Boží, počne dítě skrze Ducha svatého, od něhož pochází „krásná láska“, již evangelium jemně uvádí do kontextu „velikého tajemství“.

Když mluvíme o „krásné lásce“, mluvíme proto zároveň o *kráse*: o kráse lásky a o kráse lidské bytosti, jež je mocí Ducha svatého takové lásky schopná. Mluvíme o kráse muže a ženy: o jejich kráse jako bratří a sester, snoubenců, manželů. Evangelium neobjasňuje jen tajemství „krásné lásky“, ale také neméně hluboké tajemství krásy, která stejně jako láska pochází od Boha. Od Boha pochází muž i žena, osoby

⁴⁸ Srov. 2.EKUMENICKÝ Vatikánský koncil. Věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 56-59.

povolané k tomu, aby se sobě navzájem staly darem. Z prvotního daru Ducha, který je „dárce života“, tryská vzájemný dar být manželem nebo manželkou, ne menší měrou než dar být bratrem nebo sestrou.

To vše nalézá potvrzení v tajemství *Vtělení*, které se v lidských dějinách stalo *pramenem nové krásy* inspirující nesčetná umělecká díla. Po přísném zákazu zobrazovat neviditelného Boha (srov. Dt 4,15-20) křesťanská epocha naopak nabídla uměleckou představu Boha, který se stal člověkem, Marie, jeho matky, a Josefa, světců Staré i Nové smlouvy, a obecně všeho stvoření vykoupeného Kristem, a tím slavnostně zahájila nový vztah se světem kultury a umění. Dá se také hovořit o *novém kánonu umění*, vnímavém k hlubokému rozměru člověka a jeho budoucnosti, který vzniká z tajemství Kristova vtělení a je inspirován tajemstvími Kristova života: narozením v Betlémě, skrytým životem v Nazaretě, veřejným působením, Golgotou, vzkříšením a konečným návratem ve slávě. Církev si je vědoma, že její přítomnost v současném světě, a zejména její příspěvek k docenění důstojnosti manželství a rodiny a jeho podpora, jsou úzce spjaty s rozvojem kultury, o něž se právem stará. Právě proto církev pozorně sleduje orientaci hromadných sdělovacích prostředků, jejichž úkolem je nejen širokou veřejnost *informovat*, ale také *formovat*.⁴⁹ Církev si je dobře vědoma širokého a hlubokého vlivu těchto prostředků, a proto neúnavně varuje pracovníky sdělovacích prostředků před nebezpečím manipulace pravdou. Jaká pak pravda může být ve filmech, představeních, rozhlasových a televizních programech, v nichž převládá pornografie a násilí? Je toto dobrá služba *pravdě o člověku*? Těmto otázkám se pracovníci sdělovacích prostředků a další osoby zodpovědné za výrobu a prodej svých výrobků nemohou vyhnout.

Díky podobné kritické úvaze, přestože je v ní uvedena řada pozitivních aspektů, jak materiálních, tak kulturních, by si naše civilizace měla uvědomit, že je z různých hledisek *civilizací nemocnou*, která v člověku působí hluboké a škodlivé změny. Proč k tomu dochází? Důvod spočívá ve skutečnosti, že se naše civilizace odvrátila od plné pravdy o člověku, od pravdy o tom, že muž a žena existují jako osoby. Následkem toho nedokáže patřičným způsobem pochopit, co opravdu je darování se osob v manželství, zodpovědná láska ve službě rodičovství, opravdová velikost plození a výchovy. Je tedy přehnané tvrdit, že *masmédia* neslouží základnímu rozměru pravdy, jestliže se neřídí podle zdravých etických zásad? Právě v tom spočívá ono drama: moderní sdělovací prostředky jsou v pokušení manipulovat se zprávou, a tím *falšovat pravdu o člověku*. Lidská bytost není taková, jakou prezentují reklamy a moderní sdělovací prostředky. *Je mnohem víc*, neboť je jednotou duše a těla, spojením duše s tělem, osobou. Je mnohem víc díky svému povolání k lásce, která ji uvádí jako muže a ženu do rozměru „velikého tajemství“.

Jako první do tohoto rozměru vstoupila Maria a uvedla do něj také svého snoubence Josefa. Tak se stali *prvními příklady* „krásné lásky“, o níž církev nepřestává prosit pro mládež, manžele a rodiny. A kolik se jich horlivě k této modlitbě připojuje! Jak bychom mohli nevzpomenout na ohromné množství poutníků, starších i mladších, kteří spěchají do mariánských poutních míst a upírají pohled na tvář Matky Boží, na tváře členů Svaté rodiny, z nichž vyzařuje veškerá krása lásky, již dal Bůh člověku?

Kristus v horském kázání řekl v souvislosti s šestým přikázáním: „Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Nezcizoložíš.‘ Ale já vám říkám: Každý, kdo se dívá na ženu se žádostivostí, už s ní zcizoložil ve svém srdci.“ (Mt 5,27-28) Oproti desateru, zaměřenému na ochranu tradiční soudržnosti manželství a rodiny, tato slova znamenají veliký skok kupředu. Ježíš jde k prameni hříchu cizoložství, jenž sídlí v lidském nitru a projevuje se pohledem a myšlením, které jsou ovládnuty *žádostivostí*. V *žádostivosti člověk tíhne k tomu, aby si přivlastnil jinou lidskou bytost*, jež není jeho, ale patří Bohu. Slovy ke svým současníkům se Kristus obrací na lidi všech dob a všech generací; promlouvá zejména k naší generaci, která žije ve znamení konzumní a hédonistické civilizace.

Proč Kristus používá v horském kázání tak silné výrazy a je tak náročný? Odpověď je naprosto jasná: Kristus chce zaručit *svatost manželství a rodiny*, chce chránit plnou pravdu o lidské osobě a o její důstojnosti.

Pouze ve světle této pravdy může rodina cele být velikým „zjevením“, *prvním objevením toho druhého*: vzájemným objevením se manželů a později každého syna a dcery, kteří se jim narodí. Manželskou přísahu, v níž si snoubenci vzájemně slibují, že si „zůstanou věrni v radosti i bolesti a budou milovat a ctít jeden druhého po všechny dny svého života“, lze naplňovat jen v rozměru „krásné lásky“.

⁴⁹ Srov. PAPEŽSKÁ RADA PRO SOCIÁLNÍ SDĚLOVACÍ PROSTŘEDKY. Pastoralní instrukce *Aetatis novae* (22.února 1992), 7.

Tomu se dnešní člověk nemůže naučit z moderní masové kultury. „Krásné lásce“ se člověk naučí především v modlitbě. *Modlitba* totiž s sebou vždy nese, jak říká svatý Pavel, určitý vnitřní život s *Kristem skrytý v Bohu*: „Váš život je s Kristem skrytý v Bohu.“ (Kol 3,3) Pouze žijeme-li podobným způsobem ve skrytosti, může působit Duch svatý, pramen krásné lásky. Tuto lásku nevytváří jen do srdce Marie a Josefa, ale také do srdcí snoubenců, kteří jsou ochotni naslouchat Božímu slovu a uchovávat je v srdci (srov. Lk 8,15). Na této „krásné lásce“ závisí budoucnost každé rodiny: na vzájemné lásce manželů, na lásce všech generací. Lásky je pravý zdroj jednoty a síly v rodině.

Narození a nebezpečí

21. Stručné vyprávění o Ježíšově dětství nám velmi působivě přibližuje a téměř zpřítomňuje jeho narození a nebezpečí, kterému musí bezprostředně čelit. Lukáš připomíná prorocká slova, která pronesl stařec Simeon, když bylo dítě čtyřicet dní po narození uvedeno v chrámu před Hospodina. Mluví o „světle“ a o „znamení, kterému se bude odporovat“, a Marii pak předpovídá: „I tvou vlastní duši pronikne meč.“ (srov. Lk 2,32-35) Matouš se narodil od Lukáše zastavuje u úkladů, které Ježíšovi strožil Herodes. Když se o Ježíšovi dozvěděl od mudrců z východu, kteří se přišli podívat na nového krále, jenž se měl narodit (srov. Mt 2,2), cítil, že jeho moc je ohrožena, a po jejich odjezdu přikázal zabít všechny děti do dvou let v Betlémě a okolí. Ježíš uniká z Herodových rukou díky mimořádnému Božímu zásahu a díky Josefově otcovské péči, s níž jej společně s matkou odvádí do Egypta, kde žijí až do Herodovy smrti. Poté se vrací do Nazareta, do svého rodného města, a Svatá rodina v něm začíná žít dlouhé období skrytého života, který se vyznačoval věrným a velkomyslným plněním každodenních povinností (srov. Mt 2,1-23; Lk 2,39-52).

Skutečnost, že byl Ježíš od svého narození vystavován hrozbám a nebezpečím, je prorocky výmluvná. Už jako dítě byl „znaméním, kterému se bude odporovat“. *Hodnotu prorockví* má také drama nevinných dětí zabitých v Betlémě na Herodův příkaz, které podle starobylé církevní liturgie měly účast na Kristově narození a na jeho vykupitelském utrpení.⁵⁰ Svým utrpením „doplňují to, co zbývá vytrpět (do plné míry) Kristových útrap; (má z toho prospěch) jeho tělo, to je církev.“ (Kol 1,24)

V evangeliích je dětství, a tedy *zvěst o životě*, která se podivuhodně naplnila narozením Vykupitele, stavěna do ostrého protikladu k *ohrožení života*, života, který do své plnosti zahrnuje tajemství Vtělení a skutečnost Krista jako Bohočlověka. Slovo se stalo tělem (srov. Jan 1,14), Bůh se stal člověkem. Na toto vznešené tajemství se často odvolávali církevní Otcové: „Bůh se stal člověkem, abychom se my stali bohy.“⁵¹ Tato pravda víry je současně pravdou o lidské bytosti. Objasňuje závažnost každého atentátu na život dítěte v těle matky. Zde, právě zde, se ocitáme na *protipólu* „krásné lásky“. Je-li cílem člověka výhradně požitek, může sáhnout až k zabití lásky tím, že zabije její plod. Pro kulturu zaměřenou na požitek se „požehnaný plod života tvého“ (Lk 1,42) v určitém smyslu stává „prokletým plodem“.

V této souvislosti nelze nepřipomenout úchylinky, do nichž upadl takzvaný *právní stav* v řadě zemí. Boží zákon je v ohledu lidského života jednoznačný a kategorický: „Nezabiješ“ (Ex 20,13) *Proto žádný lidský zákonodárce nemůže prohlásit: smíš zabít, máš právo zabít, měl bys zabít*. K tomu, bohužel, v našem století došlo, když se k moci dostaly, také demokratickou cestou, politické síly, které vydaly zákony odporující právu každého člověka na život, ve jménu domnělých avšak pobloudilých eugenických důvodů, ať etnických nebo jim podobných. Neméně závažným jevem, i proto, že jsou provázeny tichým či otevřeným souhlasem veřejného mínění, je přijetí zákonů, které nerespektují právo na život od samého počátku. Jak je možné morálně přijmout zákony dovolující zabít lidskou bytost, která se sice ještě nenarodila, ale už žije v těle matky? Právo na život se tak stává výhradním vlastnictvím dospělých, kteří používají parlamenty k uskutečňování svých vlastních plánů a ke sledování svých vlastních zájmů.

Před námi stojí nesmírné ohrožení života: nejen života jedinců, ale také celé civilizace. Slova, že se tato civilizace v různých aspektech stala „civilizací smrti“, se znepokojivě potvrzují. Není snad

⁵⁰ Při liturgické oslavě jejich svátku ustaveném v 5. století se církev obrací na svatá neviňátka slovy básníka Prudenzia (+ asi 405), jako na „mučednické květy, které na samém prahu života Kristův pronásledovatel uchvátil, jako smršť uchvacuje růžová poupata.“

⁵¹ SV. ATANÁŠ. *De incarnatione Verbi*, 54: PG 25, 191-192.

proroctvím, že Kristovo narození bylo doprovázeno nebezpečím ohrožujícím jeho život? Ano, i život Toho, kdo je současně Syn člověka a Syn Boží, byl ohrožen, byl v nebezpečí od samého počátku, a jen zázrakem ušel smrti.

Přesto však v posledních desetiletích byly zaznamenány povzbudivé příznaky *probouzejícího se svědomí*: a to jak ve způsobu myšlení, tak v samotném veřejném mínění. Zvláště mezi mládeží vyrůstá nové vědomí úcty k životu už od samého početí; šíří se hnutí pro život („*pro life*“). Jsou kvasem naděje pro budoucnost rodiny i celého lidstva.

„...mě jste přijali“

22. Manželé a rodiny celého světa: je s vámi Ženich! Především to vám chce říci papež v roce, který Spojené národy a církev věnují rodině. „Neboť tak Bůh miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný. Bůh přece neposlal svého Syna na svět, aby svět odsoudil, ale aby svět byl skrze něho spasen.“ (Jan 3,16-17) „Co se narodilo z těla, je tělo, co se narodilo z Ducha, je duch. (...) Musíte se narodit znova.“ (Jan 3,6-7) Musíte se narodit „z vody a z Ducha.“ (Jan 3,5) Právě vy, drazí otcové a matky, jste *prvními svědky a služebníky* tohoto *nového zrození* z Ducha svatého. Vy, kteří plodíte své děti pro pozemskou vlast, nezapomínejte, že *je zároveň plodíte pro Boha*. Bůh si přeje, aby se narodily z Ducha svatého; chce je jako adoptivní děti v jednorozeném Synu, který nám dává „moc stát se Božími dětmi.“ (Jan 1,12) Dílo spásy ve světě pokračuje a uskutečňuje se prostřednictvím církve. To vše je dílem Božího Syna, božského Snoubence, jenž nám předal Otcovo Království a připomíná nám - svým učedníkům: „Boží království je mezi vámi.“ (Lk 17,21)

Naše víra nám říká, že Ježíš Kristus, jenž „sedí po pravici Otce“, přijde soudit živé i mrtvé. Naproti tomu nás evangelista Jan ujišťuje, že On byl poslán na svět ne proto, „aby svět odsoudil, ale aby svět byl skrze něho spasen.“ (Jan 3,17) V čem tedy spočívá soud? Odpověď nám dává sám Kristus: „Soud pak záleží v tomto: Světlo přišlo na svět (...). Kdo (...) jedná podle pravdy, jde ke světlu, aby se ukázalo, že jeho skutky jsou vykonány v Bohu.“ (Jan 3,19,21) To nedávno připomněla také encyklika *Veritatis splendor*.⁵² Je tedy Kristus soudce? *Budou tě soudit tvé vlastní skutky ve světle pravdy, kterou znáš*. Otce i matky, syny i dcery budou soudit jejich činy. Každý z nás bude souzen podle přikázání - také podle těch, které jsme si připomněli v tomto dopise: čtvrté, páté, šesté, deváté. Každý však bude souzen především *podle lásky*, která je smyslem a souhrnem všech přikázání. „V podvečer života budeme souzeni podle lásky“ - napsal svatý Jan od Kříže.⁵³ Kristus, Vykupitel a Snoubenec lidstva, „se proto narodil a proto přišel na svět, aby vydal svědectví pravdě. Každý, kdo je z pravdy, slyší jeho hlas.“ (srov. Jan 18,37). On bude soudcem, ale způsobem, který sám naznačil, když mluvil o posledním soudu (srov. Mt 25,31-46). Jeho soud bude *soudelem lásky*, soudem, který definitivně potvrdí pravdu, že Ženich byl s námi, aniž jsme to možná věděli.

Soudcem je *Snoubenec církve a lidstva*. Proto jeho rozsudek zní: „Pojd'te, požehnaní mého Otce (...) Neboť jsem měl hlad, a dali jste mi najíst, měl jsem žízeň, a dali jste mi napít; byl jsem na cestě, a ujali jste se mě, byl jsem nahý, a oblékli jste mě...“ (Mt 25,34-36) Tento výčet by samozřejmě mohl pokračovat dál, a mohlo by se v něm objevit nekonečné množství problémů týkajících se také manželského a rodinného života. Mohli bychom v něm nalézt také slova jako: „Byl jsem nenarozené dítě, a přijali jste mě a dovolili jste, abych se narodil; byl jsem opuštěné dítě, a byli jste pro mě rodinou; byl jsem osiřelé dítě, a adoptovali jste mě a vychovali jako své vlastní.“ A také: „Pomohli jste pochybujícím matkám nebo těm, na které je vyvíjen nátlak, aby své nenarozené dítě přijaly a dovolily mu se narodit; pomohli jste početným rodinám, rodinám v tísní, aby uživily a vychovaly děti, které jim Bůh daroval.“ A mohli bychom pokračovat v dlouhém a rozmanitém výčtu, který by obsahoval veškeré morální a lidské blaho, jímž se projevuje láska. To je ona *velká žeň*, kterou přijde sklídit Vykupitel světa, jemuž Otec svěřil soud: *žeň milostí a dobrých skutků*, která vyzrála dechem Snoubence v Duchu svatém, jenž ve světě a v církvi nikdy nepřestává působit. Vzdejme za to díky Dárci všeho dobra.

⁵² Srov. *Veritatis splendor* (6.srpna 1993), 84.

⁵³ *Slova o světle a o lásce*, 59.

Víme však, že v závěrečném rozsudku, jak jej uvádí evangelista Matouš, je také jiný seznam, vážný a strašlivý: „Pryč ode mne (...). Neboť jsem měl hlad, a nedali jste mi najíst, měl jsem žízeň, a nedali jste mi napít, byl jsem na cestě, a neujali jste se mě, byl jsem nahý, a neoblékli jste mě...“ (Mt 25,41-43) I v tomto výčtu lze najít další jednání, v němž se jako *odmítnutý člověk* také objevuje Ježíš. Ztotožňuje se tak s manželkou nebo manželem, kteří byli opuštěni, s dítětem, které bylo počato a odmítnuto: „Nepřijali jste mě!“ I tento soud prochází dějinami našich rodin, prochází dějinami našich národů a dějinami lidstva. Kristovo „nepřijali jste mě“ se týká také společenských institucí, vlád a mezinárodních organizací.

Pascal napsal, že „Ježíšova agónie potrvá až do konce světa.“⁵⁴ Agónie v Getsemanech a na Golgotě jsou *vrcholným projevem lásky*. V obou se projevuje Ženich, který je s námi, který miluje stále znovu, který „miluje do krajnosti“ (srov. Jan 13,1) Láska, která je v něm a která z něj proniká až za hranice osob nebo rodin, přesahuje hranice lidských dějin.

Když pomyslím na to, co bude v Roce rodiny hlásáno z různých míst, chtěl bych spolu s vámi, drazí bratři a drahé sestry, na závěr těchto úvah obnovit vyznání Krista, které vyslovil Petr: „Ty máš slova věčného života.“ (Jan 6,68) Říkejme společně: Tvá slova, Pane nepominou! (srov. Mk 13,31). Co Vám papež může popřát na závěr tohoto dlouhého *rozjímání o Roce rodiny*? Přeje vám, abyste se všichni našli v těchto slovech, která jsou „duch a život“ (Jan 6,63).

„Posílení ve vnitřním člověku“

23. Klekám na kolena před Otcem, od něhož mají původ všechny rody, „ať vám dá to (...), že ve vás mocně zesílí skrze jeho Ducha vnitřní člověk.“ (Ef 3,16) Rád se vracím k těmto slovům apoštola, o nichž jsem se zmínil v první části tohoto dopisu. jsou v určitém smyslu klíčová. *Rodina, otcovství a mateřství jdou společně, bok po boku*. Rodina je zároveň prvním lidským prostředím, v němž se utváří „vnitřní člověk“, o kterém mluví apoštol. Upevnění jeho síly je dar Otce a Syna v Duchu svatém.

Rok rodiny klade před nás a před církev obrovský úkol, který se neliší od úkolu, před nějž je každoročně a každodenně stavěna rodina, avšak v kontextu tohoto roku nabývá zvláštního významu a důležitosti. Rok rodiny jsme zahájili v Nazaretě, o *slavnosti Svaté rodiny*. V průběhu letošního roku bychom rádi putovali k tomuto místu milosti, které se v dějinách lidstva stalo *svatyní Svaté rodiny*. Na této pouti toužíme znovu nabýt vědomí o bohatství pravdy o rodině, která je od samého počátku *pokladem církve*. Tento poklad je shromažďován od dob bohaté tradice Staré smlouvy, dovršuje se ve Smlouvě nové a je plně a symbolicky vyjádřen v tajemství Svaté rodiny, v níž božský Snoubenec přináší vykoupění všem rodinám. Odtud Ježíš hlásá „*evangelium rodiny*“. Z této pokladnice pravdy čerpají všechny generace Kristových učedníků, počínaje apoštolů, jejichž učení jsme v tomto dopise hojně užívali.

V naší době byl tento poklad bedlivě prozkoumán dokumenty 2.vatikánského koncilu.⁵⁵ Zajímavé analýzy najdeme také v četných promluvách, které Pius XII. věnoval manželům,⁵⁶ v encyklice *Humanae vitae* Pavla VI., v příspěvcích na biskupské synodě věnované rodině (1980) a v apoštolské exhortaci *Familiaris consortio*. O těchto prohlášeních učitelského úřadu církve jsem se zmínil již na začátku. Vracím se k nim proto, abych zdůraznil šíři a bohatství *pokladu křesťanské pravdy o rodině*. Pouze *psaná svědectví* však nestačí. Mnohem důležitější jsou *svědectví živá*. Pavel VI. poznamenal, že „současný člověk naslouchá raději svědkům než učitelům, a naslouchá-li učitelům, pak je to proto, že jsou svědky.“⁵⁷ Poklad rodiny je v církvi svěřen především svědkům: těm otcům a matkám, synům a dcerám, kteří našli prostřednictvím rodiny cestu svého lidského a křesťanského povolání, našli rozměr „vnitřního člověka“ (Ef 3,16), o němž mluví apoštol, a tak dosáhli svatosti. *Svatá rodina je počátkem mnoha dalších svatých rodin*. Koncil připomněl, že svatost je univerzální povolání pokřtěných.⁵⁸ V naší době, stejně jako

⁵⁴ B. PASCAL. *Pensées, Le mystère de Jésus*, 553 (ed.Br.).

⁵⁵ Srov. zejména Pastorální konstituce *Gaudium et spes*, 47-52.

⁵⁶ Zvláštní pozornost zasluhuje Projev k účastníkům sjezdu Italského katolického svazu porodníků (29.října 1951), v *Discorsi e Radiomessaggi*, XIII, 333-353.

⁵⁷ Srov. *Projev ke členům „Consilium de Laicis“* (2.října 1974): AAS 66 (1974), s. 568.

⁵⁸ Srov. věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 40.

v minulosti, nescházejí svědkové „evangelia rodiny“, i když nejsou známi nebo nebyli církví prohlášeni za svaté. Rok rodiny poskytuje vhodnou příležitost k růstu vědomí o jejich existenci a o jejich velkém počtu.

Rodinou protékají lidské dějiny, dějiny spásy lidstva. Na těchto stránkách jsem se pokusil ukázat, že se rodina nachází ve středu velké bitvy mezi dobrem a zlem, mezi životem a smrtí, mezi láskou a tím, co lásce odporuje. Rodině je svěřen úkol bojovat především za *uvolnění sil dobra*, jejichž zdroj se nachází v Kristu, Vykupiteli člověka. Je třeba, aby si *každá rodina* tyto síly *osvojila*, aby rodina byla, jak bylo řečeno u příležitosti tisíciletí křesťanství v Polsku, „*Boží pevnost*“.⁵⁹ Z tohoto důvodu je tento dopis inspirován apoštolskými povzbuzeními, která nacházíme ve spisech svatého Pavla (srov. 1 Kor 7,1-40; Ef 5,21-6,9; Kol 3,18-25) a v listech svatého Petra a svatého Jana (srov. 1 Petr 3,1-7; 1 Jan 2,12-17). Jak se tehdejší a dnešní situace křesťanů a rodin sobě podobají přes rozmanité dějinné a kulturní souvislosti!

Píšu vám tedy *pozvání*: pozvání, které náleží zvláště vám, drazí manželé a manželky, otcové a matky, synové a dcery. Platí pro všechny partikulární církve, aby setrvaly v jednotě učení apoštolské pravdy; pro bratry biskupy, kněze, řeholní rodiny a zasvěcené osoby, pro laická hnutí a sdružení; pro bratry a sestry, s nimiž nás pojí společná víra v Ježíše Krista, přestože dosud nezakoušíme plné společenství podle Spasitelovy vůle;⁶⁰ platí pro všechny, kdo mají účast na Abrahámově víře a jako my náleží k velkému společenství věřících v jediného Boha;⁶¹ pro ty, kdo jsou dědici jiných duchovních a náboženských tradic; pro každého muže a každou ženu dobré vůle.

Kristus, který je stejný „včera i dnes i navěky“ (Žid 13,8), ať je s námi, když klekáme na kolena před Otcem, od něhož mají původ všechny rody a všechny lidské rodiny (srov. Ef 3,14-15) a slovy modlitby k Otcí, kterou nás naučil On sám, ať ještě jednou podá oběť svědectví lásky, jíž nás „miloval až do krajnosti“ (Jan 13,1)!

Mocí jeho pravdy mluvím k člověku naší doby, aby pochopil, jak velkým dobrem je manželství, rodina a život; jak veliké nebezpečí představuje nerespektování těchto skutečností a nedostatek úcty k nejvyšším hodnotám, které jsou základem rodiny a důstojnosti lidské bytosti.

Tato slova ať nám *s mocí a moudrostí kříže* (srov. 1 Kor 1,17-24) opakuje sám Pán Ježíš, aby lidstvo neupadlo v pokušení nastražené „otcem lži“ (Jan 8,44), které lidstvo stále tlačí na široké a prostorné cesty, jež se zdají snadné a příjemné, ale ve skutečnosti jsou poseté úklady a nebezpečími. Kéž je nám dáno stále následovat Toho, který je „cesta, pravda a život“ (Jan 14,6).

Drazí bratři a sestry, toto ať je úsilím křesťanských rodin a horlivou misijní snahou církve po celý letošní rok, který oplývá mimořádnými božími milostmi. Kéž Svatá rodina, obraz a vzor každé lidské rodiny, pomůže každému, aby chodil v duchu nazaretské rodiny; kéž pomůže každé rodině prohlubovat své občanské a církevní poslání nasloucháním Božímu slovu, modlitbou a bratrským sdílením života. Maria, Matka krásné lásky, a Josef, ochránce Vykupitele, ať nás všechny provázejí svou ustavičnou ochranou!

S těmito city žehnám každé rodině ve jménu Nejsvětější Trojice: Otce, Syna i Ducha svatého.

Dáno v Římě, u svatého Petra, 2. února, o svátku Uvedení Páně do chrámu, roku 1994, v šestnáctém roce pontifikátu.

⁵⁹ Srov. Kard. Stefan Wyszyński, *Rodzina Bogiem silna*, homilie na Jasné Hoře (26.srpna 1961).

⁶⁰ Srov. věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium*, 15.

⁶¹ Srov. *tamtéž*, 16.

OBSAH

1. Úvod
2. Rodina - cesta církve
3. Rok rodiny
4. Modlitba
5. Láska a péče prokazovaná všem rodinám

I CIVILIZACE LÁSKY

6. „Jako muže a ženu je stvořil“
7. Manželská smlouva
8. Jednota obou
9. Rodokmen osoby
10. Společné dobro v manželství a v rodině
11. Upřímné darování se
12. Zodpovědné rodičovství
13. Dvě civilizace
14. Láska je náročná
15. Čtvrté přikázání: „Cti svého otce a svou matku“
16. Výchova
17. Rodina a společnost

II ŽENICH JE S VÁMI

18. V galilejské Káně
19. Veliké tajemství
20. Matka krásné lásky
21. Narození a nebezpečí
22. „...mě jste přijali“
23. „Posílení ve vnitřním člověku“